

Қасым-Жомарт ТОҚАЕВ,
Қазақстан Республикасының Президенті:

ҚАЗАҚСТАН ЖАҢҒЫРУДЫҢ ЖАҢА КЕЗЕҢІНЕ ҚАДАМ БАСТЫ

– Құрметті Қасым-Жомарт Кемелұлы, сіз жыл сайын мерзімді баспасөзге ауқымды сұхбат беру арқылы белгілі бір саяси дәстүр қалыптастырдыңыз деуге болады. Осы орайда «Turkistan» газетінің ұсынысын қабыл алғаныңыз үшін ризашылығымызды білдіреміз.

– «Turkistan» газеті 30 жылдан бері тұрақты шығып келеді. Бұл – Қазақстандағы ең ықпалды басылымның бірі. Газеттің атауында да өте үлкен мән-мағына бар. Басылым тілшілері ел ішіндегі өзекті мәселелермен қатар, тұтас түркі жұртына ортақ тақырыптарды да көтеріп жүреді. Бұл өте жақсы дәстүр деп санаймын.

Шетелде жұмыс істеп, түрлі салада табысқа жеткен қазақтар туралы мақалаларды қызығушылықпен оқимын. Қазақстан мен өздері тұрып жатқан елдер арасындағы ынтымақтастықты дамытуға үлес қосып жүрген осындай үш азаматты арнайы марапаттадым.

Газет-журналдар қайта өрлеу дәуірінің бастауында тұр. Себебі, әлеуметтік желі адамның ойлау (танымдық) қабілетіне зор зиян келтіріп жатыр. Жасы қырыққа жетсе де, білімі мен ой-өрісі он бес жастағы жасөспірім деңгейінде қалып қойған азаматтарды қазірдің өзінде кездестіруге болады.

Өз басым мерзімді баспасөзді жас кезімнен үзбей оқитыным рас. Әлі күнге дейін осы әдетімнен жаңылған емеспін. Қазіргі таңда баспасөз заман талабына бейімделіп, ақпарат айдынынан өз орнын тауып отыр. Газет тілшілері жан-жақты шолулар мен терең сараптамалар жасауға баса мән береді, ағартушылықпен айналысады. Кәсіби әрі өз ісіне адал журналистер сапалы материалдар әзірлеп, дәстүрлі құндылықтарды сақтауға елеулі үлес қосып келеді. Мен сүйікті Отанымыздың игілігі үшін барлық салада табысты еңбек етіп жүрген мықты азаматтар туралы мәліметтерді көбінесе газеттерден аламын. Ел ішіне кең таралған TikTok, Instagram немесе Telegram арналары еңбек адамдарының шынайы тыныс-тіршілігінен алыс екенін өзіңіз де жақсы білетін шығарсыз.

Қоғамымыз елен етерлік жаңалық оқып, бейнежазба көрумен шектелмей, мән-мағынасы терең ақпараттың да қадірін білгені дұрыс деп санаймын. Көптеген жастарымыздың да дәл солай ойлайтынына қуанамын. Себебі, олар адамды тығырыққа тірейтін елес-киәл әлемінде өмір сүруді емес, нағыз білім-ғылым жолына түсуді мақсат тұтады. Оқу мәдениеті жоғары елдер әрдайым жаһандық дамудың алғы шебінде бола беретіні сөзсіз. Бұған еш күмәнші жоқ.

2-3-4-беттер

ЕЛ ЭКОНОМИКАСЫ: КЕШЕ, БҮГІН, ЕРТЕҢ

Мен, Ерзат АСЫЛ, «Нарыққа назар» атты жаңа айдар ашып отырмын. Ондағы мақсатым – нарыққа талдау жасау. 2026 жыл әлем және Қазақстан экономикасы үшін маңызды кезеңге айналуы мүмкін. Сарапшылар мен халықаралық ұйымдардың болжамына сүйенсек, экономикалық өсім мен тұрақтылық әртүрлі сипатта көрініс табады. Биыл Қазақстан үшін салыстырмалы түрде сенімді экономикалық өсім жылы болады. «Нарыққа назар» атты жаңа айдарда осы тақырып аясында ой қозғамақпын. Экономикалық саясатқа тереңірек үңіліп, қаржылық және құқықтық сауаттылығыңызды арттырғыңыз келсе, жыл бойы жүргізілетін жаңа айдардың тұрақты оқырманы болыңыз!

5-бет

6-бет

КӨК ТУДЫ ҒАРЫШҚА КӨТЕРГЕН

Аты әлемге әйгілі қазақ ғарышкері, Қазақстан Республикасының Халық қаһарманы, авиация генерал-лейтенанты Талғат Мұсабаевтың туғанына биыл – 75 жыл!

Талғат Мұсабаев – ғарыш әлемінде жалпы ғұмырының 1 жылға жуық уақытын, яғни 342 күнін өткізген тұңғыш қазақ. Алғашқы сапарында 126 күн, екіншісінде 208 күн болған. Гиннесстің үздік табыстар кітабына бір айдың ішінде 5 рет, барлығы 30 сағат 8 минут ашық ғарышқа шыққаны рекорд ретінде айшықталып жазылған.

Талғат Мұсабаев ғарышқа Қазақстан Туын алғаш рет алып шықты және орбитаға Құранды жеткізген жалғыз ғарышкер болды. Ол сонымен қатар әр сапарында Байқоңырдан бір уыс топырақ ала кететін еді.

7-бет

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ ТИІМДІ МЕ?

Мен, Құралай МҰРАТҚЫЗЫ, алдағы уақытта газетіміздің жаңа айдары – «Темірқазық» тәрбие бұрышын жүргіземін. Жаңа технология күннен-күнге қарыштап дамып, жасанды интеллект өміріміздің ажырамас бөлігіне айналған қазіргі

кезде тәлім-тәрбиені гаджеттен алып жатқан Z, альфа ұрпақтарының мінез-құлқы мен психологиясы, ой-өрісі, қоғамға бейімделуі мен өзіндік ерекшеліктері, ұлттық тәрбие мен ата-әже мектебінің орны, әке-шешенің үлгі-өнегесі, отбасы құндылықтары, білім ошағының рөлі айдарымыздың негізі болмақ. Балаңыздың болашағы алаңдатса, ұл-қызыңыз боркемік, боскеуде емес, өмірде өз жолын, темірқазығын тапқан, көкжиегі кең, рухты тұлға болып өссін десеңіз, «Темірқазықтың» материалдарын міндетті түрде оқи жүріңіз.

СҰХБАТ

ҚАЗАҚСТАН ЖАНҒЫРУДЫҢ ЖАҢА

← (Басы 1-бетте)

– Сұхбатымыздың бас жағында әдеттегідей өткен жылдың қорытындысы туралы сұрағым келеді. Былтыр өте көп оқиға болғаны белгілі. Дегенмен 2025 жылдың басты нәтижесі қандай деп ойлайсыз?

– Шынымен де, айтулы оқиғалар аз болған жоқ. Көзді ашып-жұмғанша бір жыл өте шықты, бұл сұрағыңызға табан астында жауап бере қою қиын. Мысалы, экономикамыз 6 пайыздан астам өсті. Ішкі жалпы өнім 300 миллиард доллар межесіне жетіп, жан басына шаққанда 15 мың доллардан асты. Бұл – елімізбен қатар, бүкіл өңір үшін рекордтық көрсеткіш. Жалпы, ойдағыдай жұмыс істелді деуге болады. Бірақ мен барлық мемлекеттік қызметшілерге тоқмейіліп, масайрап отыруға мүлде болмайтынын үнемі айтамын. Шығыс халықтары «Тегіс жолдың өзінде тосқауыл бар» дейді. Біз тынымсыз еңбектеніп, тек алға ұмтылуымыз керек. Оның үстіне, түйіні тарқатылмаған түйткілдер аз емес.

Бұл – ең алдымен, инфляция деңгейінің жоғары болуы. Соның салдарынан азаматтарымыздың әл-ауқатын арттыруға арналған еңбектің бәрі текке кетіп жатыр. Биыл Үкімет пен әкімдер мемлекетіміздің әлеуметтік-экономикалық тұғырын нығайту үшін көп жұмыс істеуі керек.

Дей тұрғанмен, еліміздің реформаларды жүзеге асыруға біржола бет бұрғанын өткен жылдың басты қорытындысы деуге болады. Қазақстан жаңғыру жолында қарышты қадам басып, барынша өркениетті ел болып бастады. Қоғамда өскелең ұрпақтың жарқын болашағы үшін түбегейлі өзгеріс жасау аса маңызды екені туралы нақты түсінік қалыптасты.

АҚШ Президенті Трамптың «Ақылға сыйымды ой» стратегиясының ықпалымен жаһандану үдерісі кейінге ысырыла бастады. Біз де Қазақстанда әділдік, заң мен тәртіп, еңбекқорлық сияқты мемлекетіміздің болашағы үшін айрықша маңызды қағида-тарға негізделген қоғам құрып жатырмыз. Ұзақ мерзімге арналған нәтижеге жету үшін бұл жұмыс жаңа жылда екі есе тың қарқынмен жалғасын табады.

– Былтыр жаңа Салық кодексі қызу талқыға түсті. Жұрттың көксейіне күдік-күмән ұялап, көптеген сауал туындады. Бір жағынан, қажетті экономикалық реформаларды жүргізуге мүмкіндік беретін, екінші жағынан, азаматтардың түрмыс жағдайын төмендетіп жібермей, таразы басын тең ұстайтын тиімді жол бар ма?

– Әрине, салық реформасы – өзекті мәселе және бұған қатысты пікірталастардың болуы әбден түсінікті. Дегенмен, ел ішінде дүрбелең туғызып, жұртты дүрліктердің ешқандай жөні жоқ. Мұндай реформа көптеген елде жүргізіліп жатыр. Мысалы, Ресейде қосымша құн салығы жуырда 22 пайызға дейін көтерілді.

Біздің реформамыз – қатардағы «фискалдық науқан» емес, салық жүйесін қайта құру деген сөз. Алдымызда тұрған басты міндет – экономиканың тұрақты өсімін қамтамасыз ету. Үкіметке ашық әрі ұғынықты Салық кодексінің әзірлеу тапсырылды. Министрлер кабинетінің бұл тапсырманы қаншалықты табысты орындап шыққанын биыл көретін боламыз.

Бұрынғы Үкімет қосымша құн салығын, тіпті, 20 пайызға дейін көтеруді ұсынды. Олар фискалдық саясатқа қателік жіберілгенін ескере отырып, мұндай қадамның өте қажет екенін мойындады. Талқылау барысында қазіргі Үкімет те қосымша құн салығын 20 пайызға дейін көтеруді ұсынды. Алайда, мен Үкіметке оның жоғарғы шегін 4 саатыға төмендету туралы тапсырма бердім.

Жаңа Салық кодексінде бақылау жасауға емес, өзара серіктестік орнатуға баса мән берілді, яғни, осы үдеріске қатысушылардың бәрі – мемлекет те, бизнес те, азаматтар да өз міндетін адал орындауға тиіс. Бірін-бірі өзара толықтырып тұратын мұндай жүйеде салық төлеу ауыртылғы ретінде қабылданбайтын болады. Түптеп келгенде, салық төлеу дегеніміз – заманауи қоғамдық келісімшарт деген сөз. Салық төлеуіңіз – қызмет көрсетіледі, инфрақұрылым салынады, қауіпсіз орта қалыптасады, тың мүмкіндіктер пайда болады. Керек десеніз, бұл – әділдік болу үшін жүктемелі қайта бөлу құралы, әлеуметтік тұрғыдан әлсіздерді қолдау және экономикалық тұрғыдан «белсенді ортаны» одан әрі дамыту тәсілі.

Бүкіл әлемде фискалдық саясаттың тиімділігі оны жүргізудің сапасымен, жұрттың салық жөніндегі сауатымен және қоғамның сана-сезімімен өлшенеді. Салық төлеу мәдениеті дәл осылай қалыптасады. Салық төлеу бұрын міндет болса, енді отаншылдықпен озық үлгісіне айналды. Мұны сыбайлас жемқорлыққа қарсы қоғам құрудың төте жолы деуге болады. Себебі, салығын адал төлейтін азаматтар өз қаржысының аялақтарында қалтасында кеткенін мүлдем ұнатпасы анық.

– Экономикалық реформалар тауарлардың бағасы мен қызметтердің тарифіне салмақ салады. Жұрт бұған алаңдан отыр. Сіз Үкіметке осы мәселені шешуге арналған нақты шаралар жоспарын әзірлеуді тапсырдыңыз. Бұл жұмыс реформаның сапасы мен қарқынына әсер етпей ме? Азаматтарымыз әл-ауқатымызды жақсартуды деп күтін жүрген реформаның нәтижесін жоққа шығармай ма?

– Әлемдік тәжірибеге қарасақ, реформалар қолға алынған кезде жұртшылық оны көп жағдайда түсінбей, қабылдамай жатады. Ондай кезде барлық жауапкершілікті арқалай алатын көпбасшылық рөл айрықша. Мен Мемлекет басшысы ретінде осындай

жауапкершілікті өз мойныма аламын. Болашақта да бұған дайынмын. Менімен бірге жұмыс істеп жатқан азаматтар мұны жақсы біледі. Әрине, бұл кедергісі көп, қиын жол екенін түсінемін. Тарихта реформаторлардан гөрі басқыншылар мен популистердің аты көбірек қалып жатады. Бірақ, Қазақстан үшін басқа жол жоқ. Біз бір жерде тоқтап қалмай, алға қарай нық қадам басу үшін реформаларды қалайда жүзеге асыруымыз керек.

Азаматтарымызға зияны тимеуі үшін қыс мезгілінде тарифтерді өсіру әкімшілік тәсілдер арқылы уақытша тоқтатылды. Сонымен бірге Үкіметке бюджет қаржысын барынша тиімді пайдалану міндеті жүктелді. Экономикаға ақшаны орынсыз құя беруге болмайды, бұл инфляцияны күшейтіп жібереді. Қатаң бюджеттік тәртіп керек. Қаржы ресурстары мемлекетке қажетті жобаларға ғана жұмсалуға тиіс. Былтыр қараша айында Үкімет, Ұлттық банк, Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі бірлесіп, үш жылдық бағдарлама қабылдады. Құжат азаматтардың әл-ауқатын жақсарту үшін инфляцияны төмендетуге арналған.

Халықаралық сарапшылар Қазақстанның «орташа табыстар қақпанына» түсіп қалғанын дұрыс байқап отыр. Ашығын айтайын, бұл – экономика туралы оқулықтан алынған жалпылама ұғым емес, күн сайын көптеген азаматымыздың басынан өтіп жатқан өмір шындығы. Жұрт табыс тауып жатыр, тіпті, жақсы табыс табатындар да бар. Бірақ, оның бәрін инфляция жеп қояды немесе ипотека төлеу, балаларды оқыту, ата-анаға көмектесу сияқты күнделікті тірлікке жұмсалып, жоқ болып кетеді. Ауырып қалу немесе жұмыстан айырылу секілді кез келген көлденең кедергі тұрмыстағы тұрақтылықты бұзып жіберуі мүмкін.

Мен кезінде баспана алу, балалардың оқу ақысын төлеу, емделу үшін зейнетақы жинағын пайдалануға рұқсат беру туралы шешім қабылдадым. Көбісі солай жасады, бұл шешімге ризашылықтарын да білдіріп жатты. Бірақ әдеттегідей, стоматология қызметін көрсетеміз деген желеумен зейнетақы қорынан 200 миллиард теңгеден астам қаржы жымқырған алаяқтар да табылды. Құжық қорғау органдары қазір бұл мәселемен айналысып жатыр. Осы медициналық қызмет түріне зейнетақы жинағын пайдалануға тыйым салуға тура келді. Бірақ басқа да китүркі тәсілдер пайда болды, тіпті, пластикалық отаға төлем жасайтындар бар.

Ал, бизнес өкілдеріне келер болсақ, олар жұмыс орындарын ашып, салықтарын адал төлейді. Алайда, несие өсімінің жоғары болуы, айналымдағы қаражаттың аздығы олардың кең ауқымда дамуына, жаңа нарықтарға шығуына, заманауи технологияларды енгізуіне мүмкіндік бермейді.

Экономиканың құрылымы өзгеріп жатыр. Дегенмен, меніңше, өзгеріс қарқыны баяу. Халықаралық қаржы институттары мен рейтинг агенттіктерінің бағалауына, елімізді бақуатты, тіпті бай мемлекет деп атауға болады. Бір сөздің жаны бар. Соған қарамастан, экономиканың даму деңгейі әлі де сақталып отыр. Оның бәрін шұғыл реттеп, түзу жолға салуымыз керек. Біз бұл жағдайды білеміз, оны жұрттан жасыратын ойымыз жоқ. Мұндай қиындықты көптеген мемлекет басынан өткіріп жатыр. Біз «осім ауруы» мәселесін міндетті түрде шешеміз. Нақты жоспарымыз бар.

– Қазақстан былтыр энергетикалық және коммуналдық секторда реформа жасауға кірісті. Бұл – Тәуелсіздік жылдарындағы ең ауқымды реформа. Осы бағыттағы жұмыстар әбден тозған инфрақұрылымды жаңғырту мәселесін шеше ала ма?

– Шынымен де, Үкімет энергетикалық және коммуналдық нысандарды жаппай жаңғырту жұмыстарын қолға алды. Ұзындығы жүздеген шақырым болатын инженерлік желілер мен электр қуатын тарататын желілер салуымыз керек. Бүгінгі таңда осы ауқымды жобаның есеп-қисабы әзірленіп жатыр.

Қазірдің өзінде қауіпті «қызыл» аймақта тұрған жылу электр стансаларының саны 19-дан 10-ға дейін азайды. Қабылданған шаралардың нәтижесі көріне бастады. Нысандардың апаттық жағдайға тап болу қаупі сейіліп кетеді.

Дегенмен әбден тозып, әуірімінен зор тұрған инфрақұрылымды қалпына келтіру жеткіліксіз, жұмыс тәсілін өзгерту керек. Сондықтан жаңғырту шаралары ең басты міндетті шешуге тиіс, яғни салаға инвестиция салу үшін қолайлы жағдай жасап, нағыз нарықтық тетіктер қалыптастыруы қажет.

Үкіметтің шұғыл шаралары мәселенің түпкі мәнінен туындап отыр. Себебі, энергетика және тұрғын-үй коммуналдық шаруашылығы кез келген мемлекеттің өмір сүруіне аса қажетті тұрғы саналады. Бұл негіз шайқалса, басқасы түгел күйрейді.

Тамыры тереңге кеткен экономикалық мәселелерге ондаған жылдар бойы назар аударылған жоқ. Қалалар мен ауылдардағы инфрақұрылым тозды, энергетика нысандары мен коммуналдық желілер әбден ескірді.

Қордаланған түйткілдер күрмеуі қиын күрделі мәселеге ұласты. Бұл сала жыртқыс тәсілі жаңталаса жамап-жасқап, бюджет қаржысын үздіксіз құюға тура келетін «коммуналдық аждаһаға» айналды. Бұған жұрттың еті үйреніп, азаматтар шарасыз күйге түсті.

Соған қарамастан, біздің үкіметтеріміз «авгидің атқорасын» тазалауға асыққан жоқ. Себебі, мұндай күрделі жұмыс ешкімге жақсы атақ әкелмес еді. Ең дамыған отыз мемлекеттің қатарына қосылу сияқты «керемет» бағдарламалар әзірлеп, оның «табысты» орындалғаны туралы баяндау әлдеқайда жеңіл болатын. Шындықты жасырып, бір сәттік алдамшы жетістіктерге

ұмтылу ақырында мемлекетіміз үшін тым қымбатқа түсті.

Шынымды айтайын, жеке абыройымды ойласам, мен де бұл жұмысты келесі басшылыққа ысыра салар едім. Бірақ халықтың көзі үйренген таптаурын түсініктерге қайшы келсе де, мен үшін қағаз жүзінде емес, іс жүзінде нақты нәтижеге қол жеткізу бәрін де маңызды.

Электр қуатының арзандығы кімге тиімді болды? Табысы шамалы көпбалалы отбасыларға емес, ірі кәсіпорындарға өте тиімді болды.

Арзан жанар-жағармайдың қызығын кім көрді? Әдетте қоғамдық көлікпен жүретін студенттер мен зейнеткерлер емес, билікке жақын жүретін, қазір жұрт олигархтар немесе олигополия деп атайтын кәсіпкерлер көрді.

Коммуналдық қызметтердің тарифін төмен ұстап тұру кімге ыңғайлы болды? Әр түбіртектегі соманы уақтылы төлеп отырған адал азаматтарға емес, «коммуналдық былық-шылықты» пайдаланып, қалтасын қалыңдатқан делдал кәсіпкерлерге қолайлы болды.

Посткөенестік кеңістіктегі ең төмен бағалар мен тарифтер Қазақстанға тиесілі. Соның салдарынан біз амалсыздан арзан жанар-жағармайды көрші мемлекеттерге астыртын тасымалдайтын, сол арқылы олардың экономикасына демеу көрсететін елге айналдық.

Сол себепті, тарифтің төмен болуы қарапайым тірлік кешіп жатқан адамдарға пайдалы деген жалған сенімнен арылатын уақыт жетті. Іс жүзінде бұл – аұқатты азаматтарға жасырын түрде берілетін субсидия.

Әлеуметтік әділдікті қалпына келтіру үшін, ең алдымен, мәселені шешу жолдарын өзгерту қажет. Мемлекет көмекке шығмайтын адамдарға ғана тікелей, атаулы өтемақы төлеу арқылы қолдау көрсетуге міндетті. Сондықтан тарифтерді көтеру – ақыла қонымды, яғни тиімді және әділ экономика тұғына аса қажет қадам. Кім қанша тұтына, сонша төлейді, қолдауға шынымен зәру адамдарға ғана көмек беріледі. Тарифтер әділетті болуы керек, яғни «неғұрлым көп тұтынған, соғұрлым көп төлейді» деген қағида берік орнығуға тиіс. Мен осындай нақты міндет қойып отырмын. Алғашқы оң нәтижелер бар. Төлем жүйесіне сараланған тәсіл енгізілді. Суды және электр қуатын барынша үнемдеп пайдаланатын тұрғындар «тұтынудың әлеуметтік нормасына» сәйкес төлемді ең төмен тарифпен төлейтін болды.

Бұл қадам бұрынғы жүйеден бас тартып, әлеуметтік игіліктерді әділ бөлетін жүйе құруға мүмкіндік берді. Елдің ресурстарын тандаулы адамдар емес, барша жұрт бірдей пайдалануға тиіс. Сонда ғана заманға сай инфрақұрылым мен тиімді энергетика жүйесін қалыптастыра аламыз. Осылайша экономиканың сапалық тұрғыдан өсуіне зор серпін береміз.

– Сіз Қазақстан үшін көлік және логистика саласының маңызы артын келе жатқанын жиі айтасыз. Бұл бағыттағы жұмысты негізгі басымдық ретінде белгіле бердіңіз. Осы саланы дамыту үшін қандай шаралар қабылданды және алда қандай жоспарлар бар?

– Еліміз үшін көлік-логистика саласының әлеуетін арттыру – стратегиялық маңызы бар міндет. Тенізге тікелей шығатын жолы болмаса да, Қазақстан Еуразия құрлығының кіндік тұсында, яғни негізгі транзиттік күре жолдар тоғысқан жерде орналасқан. Бұл – үлкен артықшылық, біз оны ел игілігіне жарата білуге тиіспіз. Мақсат-мүдделімізге сәйкес Қазақстанды Еуразияның көлік айлағы (хабы) ретінде қалыптастыру – бұл салада атқарылатын жұмыстың басты бағыты.

Осы орайда жақында іске қосылған «Достық – Мойынты» жаңа теміржол магистралінің мән-маңызын атап өткім келеді. Бұл жоба осы жол арқылы Қытай мен Еуропа арасында тасымалданатын жүк көлемін бес есе арттыруға мүмкіндік береді. «Мойынты – Қызылжар», «Бақты – Аягөз», «Дарбаза – Мақтаарал» теміржол желілерін жаңадан іске қосу жоспарымызда тұр. Жалпы, 2030 жылға дейін 5 мың шақырым теміржолды салып, жаңғырту және 11 мың шақырым теміржолды жөндеу көзделіп отыр.

Елорда мен батыс аймақтардың арасындағы қашықтықты 500-ден астам шақырымға

қысқартатын «Орталық – Батыс» күре жолы құрылысының стратегиялық маңызы өте зор.

Біз ел шекарасынан тыс жерді де қамтитын кең ауқымды көлік жүйесін құра алдық. Қазақстан мұхит жолдарынан тысқары тұрса да, Сары теңіз бен Қара теңіздің арасында жүк терминалдарының желісін қалыптастырды. Еліміздің аумағы арқылы өтетін 12 халықаралық көлік дәлізі, атап айтқанда, 5 темір жол, 7 автокөлік дәлізі бар. Қытай мен Еуропа арасында құрлықпен жеткізілетін жүктің шамамен 85 пайызы осы жолдармен тасымалданады.

Әрине, мұның бәрі – табысқа оп-оңай жете қоямыз деген сөз емес. Бұл саладағы бәсеке күшейіп келеді. Себебі көлік және логистика мәселесі геосаясаттың ажырамас бөлігіне айналды. Осы тақырып жоғары деңгейдегі келіссөздердің күн тәртібіне біржола енді. Сондықтан Қазақстан үшін де оның айрықша маңызы бар.

Еліміз Қытайдың «Бір белдеу – бір жол» атты мегажобасын, «Солтүстік – Оңтүстік» дәлізін және Транскаспий көлік бағытын, яғни «Орта дәлізді» дамытуға белсене атсалысып келеді. «Ресей – Қазақстан – Түрікменстан – Иран» бағытымен теңіз айлақтарына шығып, жүк тасымалдаудың болашағы зор деп санаймыз. «Орта дәліздің» жұмысына Қытайдың қосылуы құптаймыз.

Жалпы, бұл саланың әлеуеті өте жоғары. Мұнда тек инфрақұрылым туралы сөз болып отырған жоқ. Экономиканың барлық дерлік секторы осы іргелі салаға келіп тоғысады. Сондықтан Үкіметтің алдына заманауи инженерлік және сервистік инфрақұрылымы бар көлік-логистика тораптарын салу, теңіз порттарын, әуежайлар мен теміржол вокзалдарын жаңғыртып жөндеу, сондай-ақ тиімді цифрлық әкожүйе қалыптастыру міндеті қойылды.

– Мемлекет кейінгі жылдары ауыл шаруашылығын дамытуға баса мән беріп отыр. Бұл шаруамен үкіметтердің бәрі айналысты. Бірақ осы аса маңызды саладағы түйткілдер ақыры шешімін тапқан жоқ. Әр министр өз бағдарламасын жүзеге асырмақ болды. Соның салдарынан қыруар ақша құмға сіңіп жоқ болды. Енді біз еліміздің бұл саладағы әлеуетін ойдағыдай пайдалана аламыз ба?

– Мемлекеттердің көбі ауыл шаруашылығына бюджеттен қыруар қаржы бөледі. Солардың қатарында Қазақстан да бар. Шаруаларға 2024 жылы 580 миллиард теңге, былтыр 1 триллион теңге жөніндегі несиелер берілді. Бұл – өте қомақты қаржы. Соңғы он жылда шаруаларға көрсетілген қолдаудың көлемі 10 есе артты, бірақ оның тиімділігі күмән тудырады. 2015-2024 жылдары ауыл шаруашылығындағы жалпы өнім көлемі 2,5 еседен астам өсті. Бір көрсеткішті одан да көбейтуге болар еді.

Ессесіне, егін шаруашылығындағы нәтижелер өте жақсы болды. Астық пен ұн экспорты рекордтық деңгейге жетті, өнім жеткізілетін елдердің географиясы кеңейіп түсті. Бұл – егіннің шығымдылығы мен ауыл шаруашылығын өндірісінің тиімділігін арттыруға арналған шаралардың нақты нәтижесі.

Енді басқа бағыттардағы жұмысты күшейту қажет. Ең алдымен мал шаруашылығын дамыту керек. 2035 жылға қарай әлемде мал етіну тұтыну көлемі 233 миллион тоннаға дейін өседі. Соған сәйкес, оның импорты 27 миллион тоннаға дейін артады. Қазақстанның, сыртқа, әсіресе, Азия елдеріне ет шығаратын ірі экспорттаушыға айналатын мүмкіндігі бар. Сондықтан былтыр қарашада өткен Ауыл шаруашылығы еңбеккерлерінің екінші форумы дәл осы мал шаруашылығы саласына арналды.

Билік ауыл шаруашылығын сапалық тұрғыдан дамыту үшін көп жұмыс істеп жатыр. Бірақ, қомақты инвестиция құю қалаған нәтижеге жеткізе бермейді. Оның тиімді жұмсалынуына баса назар аудару керек. Мен бұл туралы жуырда Таразға барған сапарымда айттым.

Іргелес елдердің бірде-біреуінде ауыл шаруашылығына мемлекет тарапынан мұндай ауқымды көмек көрсетілмейді. Ол жақтағы шаруалар Қазақстандағы әріптестеріне жақсы жағдай жасалғанына таңғалып, оларды «аграрлық олигархтар» деп атап бастады. Дегенмен еліміздегі шағын шаруашылықтар жеткілікті көлемде субсидия ала алмай отыр.

Үкіметке осы мәселеге айрықша назар аудару туралы тапсырма берілді.

Әлбетте, субсидиялар керек. Әсіресе, қазіргі кезеңде өте қажет. Бірақ мұның кері әсері де бар. Себебі, массалық пиғыл туғызып, ауыл шаруашылығына қауіп төндіруі мүмкін. Сондықтан қазір Үкімет кооперативтерге, яғни шаруалар бірлестігін құруға қайта оралу мәселесін қарастырып жатыр. Кооперативтер еңбек өнімділігін және ауыл шаруашылығы өндірісінің тиімділігін арттыра алады. Сондай-ақ дайын өнімді сағатын нарықтарға жақын болуға, тұтынушылармен ұзақ мерзімге арналған қарым-қатынас орнатуға жол ашады.

Дамыған елдердегі кооперация жақсы қырынан көрінді. Тіпті ірі корпорация деңгейіне жеткен бірлестіктер бар. Қазақстанның барлық ауылында табысты кооперация құруға негіз болатын алғышарттар жеткілікті. Шаруалар жазда малын бағып, сүт, ет, тері жүн жинап, оны өңдеу үшін күш біріктіре алады. Солай етуге тиіс те. Күнкөрістен өсіп-өркендеуге бастайтын жол – осы. Кооперацияны бірлік пен жасампаздық идеологиясы деп те қарастыратын дұрыс.

Бірақ кооперация өзінен өзі пайда бола салмайды. Ел ішінде егжей-тегжейлі түсіндіру және ұйымдастыру жұмыстарын қолға алу қажет. Алайда бірлестік құру ісін науқанға айналдырып, жұртқа қысым көрсетуге, оларды мәжбүрлеуге жол берілмейді.

– Жиі талқыланатын тақырыптың бірі – туризм. Былтыр әлемдік деңгейдегі кейбір ақпарат құралдары Қазақстанды саяхат жасауға ең лайық елдердің қатарына қосты. Дегенмен еліміздегі курорттар мен танымал туристік орындардың жаппай қонақ күтуге дайындығына күмән жоқ емес.

– Мұндай күмәндің туындауы заңды. Мен Үкіметке ескерту жасағаннан кейін туризмді дамыту жұмыстары жандана түсті. Алайда алдымызда ұзақ та күрделі жол тұр. Бұл – экономика, мәдениет, қауіпсіздік және бизнес – барлығы бір жерге тоғысатын күрделі сала. Мұнда өз жұмысына жан-тәнімнен берілген кәсіби мамандар, ең бастысы, нағыз отаншыл азаматтар жұмыс істеуі керек. Туризм саласында жалқаулық пен немқұрайлыққа ашкөздік пен дәрекілікке жол жоқ.

Былтыр Қазақстанға миллиондаған шетел азаматы келді. Ішкі туризм қарқынды дами бастады. Мұның бәрі – өте жақсы үрдіс.

Әлем елдері туристерді тарту үшін жеке инвесторларға қолайлы жағдай жасап отыр. Біздің елде көрікті жерлер өте көп. Қазір экотуризмге деген сұраныс жоғары. Осы тұрғыдан алғанда, Қазақстанға тең келетін ел жоқ секілді көрінеді. Алайда белгілі бір себептерге байланысты, соның ішінде жауапты тұлғалардың біліксіздігі мен немқұрайлығының кесірінен туризмнің болашағы зор осы бір саласы әлі күнге дейін кенже қалып отыр. Әзірге тааныстыру, яғни презентация жұмыстарынан әрі аса алмай жатырмыз.

Туризмнің дамуына тұмса табиғатты қорғау деген желеумен кез келген жобаға қарсы науқан ұйымдастыратын кейбір «эко-белсенділер» зиян келтіріп отыр. Көпшілігінің табиғатта шаруасы да жоқ. Олар өзінің танымалдығын арттыру үшін қоғамды дүрліктерді, қазіргі тілмен айтқанда, «хайп» жасауды ғана көздейді. Туризм бизнесінде әбден әккі болған, бәсекелестердің шыққанын қаламайтын кәсіпкерлер кейде олардың қолтығына су бұркіп отырады.

Тау шаңғысы туризміне қатысты жағдай да осыған ұқсас. «Шымбұлақ» Алматы қаласының орталығынан небәрі жарты сағаттық жердегі ерекше табиғаттың ортасында тұр. Әлемде оған тең келетін демалыс орны кемде-кем. Алайда көптен бері ештеңе жасалмаған курорттың сыны да, сырғы да кетіп, тозып барады. Табиғаттың тамаша тартуы саналатын осы көрікті мекенді дамыту үшін тың тәсілдер қажет. Қазір еліміздегі тәжірибелі девелоперлік компания іске кірісті. Бірақ Үкімет пен әкімдіктің қолдауына қарамастан, жұмыс барысы дайындық және тааныстыру шараларына аса қойған жоқ. Ал көрші елдерде тау шаңғысы инфрақұрылымы қарқынды салынып жатыр.

Алматы тау алақтарында әлеуеті өте зор. Бұл салада уақатты адамдарға да, орташа табысы бар азаматтарға да бірдей

КЕЗЕҢІНЕ ҚАДАМ БАСТЫ

қызмет көрсетілуде тиіс. Сондықтан ондағы туристік инфрақұрылымды әртараптандыру мәселесіне назар аудару қажет.

Туризм саласындағы кадр тапшылығы – өте өзекті мәселе. Сондықтан Түркістанда Халықаралық туризм және меймандостық университеті ашылды. 2024 жылы оқу ордасының алғашқы түлектері дипломдарын алып, еңбек нарығына қосылды. Алайда бұл – жеткіліксіз. Кадр мәселесін шешу үшін қосымша шаралар қабылданады.

Дегенмен салымыз суға кетіп, еңсемізді түсіріп отыруға да болмайды. Әлемдік деңгейдегі таблоидтар саяхатшыларға Қазақстанда демалуды ұсынып жатса, екі есе қарқынмен жұмыс істеуіміз керек. «CNN Travel» 2025 жылы Алматыны Орталық Азиядағы «сані мен салтанаты жарасқан жаңа астана» деп атады. Алматы әкіміне шаһарды күндіз-түні қонағы үзілмейтін Нью-Йорк, Мәскеу, Париж сияқты «ешқашан көзілімгеін қалаға» айналадыру тапсырылды. Қалада инфрақұрылымды жақсарту, абаттандыру, жарықтандыру бағытында әлі де көп жұмыс істелуі керек.

– Жасанды интеллекттің дамуы туралы сұрағыз келеді. Сіз халыққа Жолдауыңызда Қазақстанды үш жылдың ішінде цифрлық елге айналдыру қажет деген нақты міндет жүктелді. Ал Жаңа жылға арналған құттықтау сөзіңізде 2026 жылды Цифрландыру және жасанды интеллект жылы деп жарияладыңыз. Көздеген мақсатқа жету үшін не істеледі? Бастамаңыздың шын мәнінде табысты боларына сенесіз бе?

– Қазақстан цифрлық державаға айналуы керек. Бұл – қазіргі жаңа технология дәуірінде өркендеті ел болып қалудың бірден-бір жолы. Халқымыздың ой-санасы мұндай инновацияларға дайын екеніне сенімдімін. Оның үстіне Қазақстанда азаматтарымыздың өмір салтын едәуір өзгерткен танымал финтех компаниялар табысты жұмыс істеп жатыр.

Технология саласындағы нағыз әлемдік алауыттар – АҚШ пен Қытай арасындағы бәсеке қыза түсті. Америка басшысы АҚШ-тың үстемдігін нығайту үшін арнайы бағдарлама жүзеге асыруда бастағанын мәлімдеді. Қытайдың да шегінетін ойы жоқ, олар мұны ұлттың абырой-беделіне қатысты мәселе деп санайды. Қазірдің өзінде Қытайда жасанды интеллект мәселесімен айналысатын бес мыңға жуық компания жұмыс істеп жатыр. Басқа дамыған мемлекеттер де қамсыз отырған жоқ.

Қазақстан да экономика мен қоғамдық өмірге жасанды интеллекттің енгізуге басымдық беріп жатыр. Еліміздің бұл жұмысқа қатысты бастапқы мүмкіндіктері жаман емес. Мемлекет көрсететін қызметтерді, қаржы технологияларын, экономиканың бірқатар секторын цифрландыру ісінде нақты жетістіктеріміз бар. IT-старттаптарды қолдайтын толыққанды экокүйе тиімді жұмыс істеп тұр. Екі мың компанияның басын қосқан Astana Hub инновациялық кластері де бар. 2025 жылы IT-қызметтердің жалпы экспорты бір миллиард долларға жуықтады. Цифрлық активтерге арналған CruptoCity пилоттық аймағы құрылып жатыр. Жедел дамитын Alatau city қаласының құрылысы басталды. Мемлекеттік деректерді жинау және талдау жұмысының қарқыны күшейіп келеді. Кәсіби мамандар мұндай деректерді алдағы дәуірдің жаңа алтыны деп санайды.

Былтыр мамыр айында Жасанды интеллекттің дамуы жөніндегі кеңес жұмысын бастады. Оған шетелдің және еліміздің беделді сарапшылары шақырылды. Қарашада «Жасанды интеллект туралы» заңға қол қойылды, жаңа заң жақында күшіне енеді. Жасанды интеллект және цифрлық даму министрлігі құрылды. AI-Cloud және AI-Fabіum деп аталатын екі суперкомпьютер іске қосылды, Астана әкімдігі Біріккен Араб Әмірліктерінің танымал компаниясымен бірлесіп, дербес платформа құрды.

Кәсіби кадрларды даярлау үшін мектептер мен университеттерде тиісті білім беру бағдарламалары жүзеге асырылып жатыр. Мәселен, 650 мыңнан астам студент AI-Sana бағдарламасы аясында білім алды. Көп ұзамай, Жасанды интеллект мамандандырылған зерттеу университеті ашылды.

Жасанды интеллект пайда болғаннан бері болашақтың кемесіне мініп үлгеретін елдер мен ескі заманда қалып қоятын елдердің арасы алшақтай бастады. Сондықтан мен цифрлық технологиялар мен жасанды интеллекттің Қазақстанның даму жолындағы басым бағыт деп жарияладым. Биыл өте көп шаруа атқарылды. Осы айрықша маңызды жұмыстың табысты боларына сенемін.

– Сіздің стратегиялық жоспарларыңыздағы ядролық энергетиканың орны қандай?

– Сенімді энергия көзі болмаса, Қазақстан экономиканың жаңа технологиялық үлгісіне көше алмайтынын түсінудіміз керек. Суперкомпьютерлерге, дата-орталықтар мен автоматтандырылған өндіріс кешендеріне өте көп энергия қажет. Біз – жаңа жаһандық технологиялық құрылыстың басты талабы.

Қуат көздерін салу үшін білікті мамандар керек. Капитал қоры шамамен 4,5 триллион доллар болатын әлемдегі ең ірі компания – NVIDIA-ның басшысы жақында «көк жағалылар», яғни техникалық мамандық иелері мультимиллионерлер қатарына қосылады деп болжап жасалды.

Бірнеше атом стансасын салу – біріншіден, тарихи олықлықтың орнын толтыру деген сөз. Себебі, уран өндірісі бойынша әлемде көш бастап тұрған елдің бірде-бір атом электр стансасын салмауы мүлдем ақылға қонбайды. Екіншіден, бұл қадам Қазақстанның абырой-беделін нығайта түседі. Біз атом стансаларын салу арқылы техникалық интеллигенцияның жаңа буынын қалыптастырамыз. Тізіріміз, мемлекеттік саясаттың түпкі мәнін өзгертеміз. Осыны қаперден шығармаған жөн.

Тағы бір өте маңызды тақырып – жер қойнауында сирек кездесетін металдар. Болашақта ондай материалдарға деген сұраныс арта береді, алдағы бес жылдың өзінде бұл сұраныс екі есе өседі. Осы ретте, Қазақстан үшін тағы бір мүмкіндік ашылды. Еліміз жер қойнауында сирек кездесетін минералдар қоры бойынша әлемдік көшбасшылар қатарына қосылуы әбден мүмкін. Қазақстан стратегиялық маңызы бар осы саладағы өз ролін күшейту үшін АҚШ, Қытай, Ресей, Оңтүстік Корея, Жапония елдерімен және Еуропа Одағының бірқатар мемлекетімен ынтымақтастығын дамыта бастады.

– Тағы бір тақырыпқа ойыссақ, Жұртты бұрыннан толғандырып жүрген мәселелер бар. Мысалы, кейбір ірі бизнес өкілдерінің өмірі сән-салтанатқа толы. Олар қалталы азаматтардың да, қарапайым адамдардың да қамын ойлап өмір сүруді қашан үйренеді?

– Бизнес – кез келген елдегі экономиканың негізгі тірегі. Біз ұзақ жолды жүріп өттік. Осы жолда жұрт жекеменшік институтына ешкім қол сұқпауға тиіс екенін түсіне бастады.

Мен мемлекеттік билік жүйесінде жоғары лауазымды қызметтерді атқара жүріп, сөзбен де, іспен де ұлттық буржуазияның заңды мүддесін қорғауға тырыстым. Себебі экономиканы өркендету және мемлекеттің қоғамдық негіздерін нығайту ісінде кәсіпкерлер елеулі рөл атқаратынын жақсы түсінемін.

Тарихи себептер мен ұлт болмысындағы ерекшеліктерге байланысты ірі бизнес-мендеріміз қарапайымдылық, ұстамдылық сияқты қасиеттерге мән бере қоймайтыны рас.

Мен Швейцарияда жұмыс істеп жүргенде аса ірі әрі белгілі кәсіпкерлермен кездесулер өткіздім. Сол кезде олардың өз қаражатын өте үнемдеп жұмсайтынын және елден дараланып көзге түскісі келмейтінін көріп таңалдым. Миллиардтаған қаржысы бар адамдар қонақүйдің қарапайым бір бөлмесінде тұруға намыстанбайды. Жеке ұшақпен ұшпақ түгілі, бірінші санаттағы орындарға да отырмайды. Бірақ бұл – олардың бойында ғасырлар бойы қалыптасқан дағды.

Ал біздің кәсіпкерлеріміз үшін қалыптасқан көріністің өмір салты кейде қоғамның наразылығын тудырып жатады. Мұндай жағдай көптеген елде бар. Сол үшін де қайырымдылық қызметі жұмыс істейді. Бұл – қоғам мен бизнес арасындағы өзара келісім іспеттес.

– Сіз Республика күні қарсаңында өткен азаматтарды мемлекеттік наградалармен марапаттау рәсімінен кейін кәсіпкерлермен жеке кездесіп, оларға наразылығыңызды ашық айттыңыз деп естідік. Күпия болмаса, әңгіме не туралы болды?

– Жаңа ғана сөз болған қайырымдылық туралы, отаншылдықты жасампаз іспен көрсету жөнінде сөйлестік. Бізге халық алдындағы жауапкершілігін жақсы білетін әрі соны терең түсінетін ұлттық буржуазия керек. Себебі, халық болмаса, олар ешқашан табысқа жете алмас еді. Мен қоғамның игілігіне қызмет ету билік жүктеген міндет емес, мәртебелі парыз екенін тағы да олардың есіне салдым. Осы орайда шетелде табысқа жетсе де, туған жерін ұмытпай, халқына көмектесіп жүрген ірі кәсіпкерлерді жақсы үлгі ретінде атап өттім. Ондай азаматтар ауқымды жобаларды жүзеге асырып жүр. Қалаларда инфрақұрылым салып, жөндеп, мұражайлардың, емханалар мен мектептердің құрылысын қаржыландырып жатыр.

Қазақстанда көп нәрсе өзгерді. Қоғамдық сана жаңғыра түсті, мемлекеттік басқару жүйесі жанарды, саяси қайраткерлер ауысты. Ірі кәсіпкерлер ғана жүрісінен жаңылмай, бәз-бағы қалпында келе жатыр. Бірақ бұл бір жағынан, биліктің бизнеске көзқарасы дұрыс екенін көрсетеді.

Кәсіпкерлердің бәрі бірдей мемлекеттің қолдауын дұрыс түсіне бермейді, әрдайым солай болуға тиіс деп қабылдайды. Олар ауқымды жобаларды бастап алып, қит есер Үкіметтен көмек сұрайды. Мен оларға: «Бизнеспен айналысып жатқан сіздер ме, әлде Үкімет пе?» – деп сұрақ қойдым.

Қитұрқы саяси ойындармен әуестеніп кеткен кейбір кәсіпкерлерді сынауға тура келеді. Бизнесмендер ел экономикасын өркендету үшін жұмыс істеуі керек. Тіпті кәсіптің жілігін шағып, майын ішкен Илон Масктің өзі саясатқа белсенді араласпау туралы шешім қабылдады.

Отандық бизнес өкілдері тарихымызда бұрын-соңды болмаған алапат тасқын кезінде елдік істен шет қалған жоқ, апат салдарын жоюға қаржылай көмек көрсетті. Бұл – қуанарлық жағдай.

Мен қайырымдылықпен айналысып жүрген азаматтарды қолдау үшін арнайы «Мейірім» орденін енгіздім. Елге жанашырлық көрсетіп, әлеуметтік жауапкершілік танытқан кәсіпкерлер биылдан бастап осы жоғары наградаға ие болады. Абылайша олардың қоғам алдындағы абырой-беделі мен мәртебесі айқындалады.

– Тағы бір өзекті тақырып. Қаңтар оқиғасына қатысқан бірқатар азаматқа байланысты сот процесі туралы ақпарат БАҚ беттерінде былтыр ара-тұра жарияланып тұрды. Тергеу амалдары әлі жүріп жатыр ма?

– Бұл тақырыпқа қатысты негізгі мәң-жайдың бәрі әлдеқашан белгілі болды. Сол оқиғалар бойынша тергеу жүргізу кезінде құқық қорғау органдары азаматтық қоғам өкілдерімен тығыз байланыста жұмыс істеді. Бірқатар қоғамдық комиссия құрылып, оған белгілі заңгерлер жетекшілік етті. Мұндай қадам жұмыстың бейтарап ұстаныммен жүргізілуіне, сол арқылы барлық оқиғаның ақ-қарасын анықтауға мүмкіндік берді. Осы орайда азаматтық жауапкершілік танытып,

кәсіби біліктілігін көрсеткені үшін оларға ризашылығымызды білдіріміз келеді.

2022 жылдың наурыз айында Парламентте арнайы қоғамдық тыңдау өтіп, бұл оқиғаға және еліміздің конституциялық құрылымын бұзбақ болған қылмыскерлердің әрекетіне егжей-тегжейлі баға берілді.

Иә, кейбір сот процесстері, сондай-ақ қаңтарда ұрланған көптеген қаруды іздетіру жұмыстары әлі жалғасып жатыр. Сол күндері қылмыскерлер үш мыңнан астам қару-жарақты иемденіп кеткен еді. Бірақ күштік құрылымдардың арқасында қару-жарақ жасырылған қоймалардың көбі табылды.

Қаңтар оқиғасын талқылайтын дәуір көбінесе сол кездегі дағдыстың түпкі мәнін түсінуге еш пайдасы жоқ дүниелерді қабалап кетеді. Сол үшін оларды қиналауға да болмас. Дегенмен ақиқат жолында ешқашан қызбалыққа салынбау керек. Алматыдағы аласапыран туралы жиі айтылып жатады, мұны түсінуге де болады. Бірақ зұлымның сиқырлы таяқшасымен жасалғандай адам сенгісіз жағдайлар болғанын да естен шығармау керек. Нақтырақ айтқанда, бүлікті ұйымдастырушылардың әмірімен бір мезетте он екі қалада жаппай тәртіпсіздік белең алды. Оның арты қаскөйлердің көптеген облыс әкімдіктері мен құқық қорғау органдарының ғимараттарын басып алуына әкеп соқтырды.

«Төңкеріс» жасауға әбден машықтанған мамандардың жетекшілігімен тәртіпсіздікті ұйымдастырушылар Үкіметтің жанар-жағармай бағасын өсіру туралы шешімнің желеу етіп, адамдарды жаппай шеруге шығуға итермеледі. Сосын азаматтардың мемлекеттік қызметшілердің, бір таңғаларлығы, күштік құрылым қызметкерлерінің едәуір бөлігінің арасында дүрбелең туғызды. Олар қару-жарақ пен құпия құжаттарды қараусыз қалдырып, жұмыс орындарын тастап, кете бастады. Ұлттық қауіпсіздік комитетінің және Ішкі істер министрлігінің кейбір басшылары сын сағатта Отан алдындағы адалдығын сақтап қала алмады, кәсіби деңгейі де төмен екенін көрсетті.

Осындай жағдай, әсіресе, бүлікшілердің басты нысанасы болған Алматыда анық байқалды. Әскери қызметшілер мен қала тұрғындары қатты қорлыққа ұшырады. Әкімшілік ғимараттар, сауда орталықтары, дүкендер мен банктер қирап, өртке оранып, тоналып жатты. Мұндай жүргенсіздікке қарсы төтенше шаралар қабылдау қажет болды. Қазір арада біраз уақыт өткен соң, ниғылы арам әрі сана-сезімі таяз кейбір

Активтері күмән тудырып, күдікке ілінген адамдардың көбі қаржысын елге инвестиция ретінде салуға ниет білдірді. Олармен жалпы сомасы бес триллион теңгеден асатын келісімдер жасалды. Бұл қаражаттың есебінен инвестициялық және әлеуметтік жобаларды жүзеге асыруды жоспарлап отырмыз. Оның ішінде туристік, көлік-логистикалық орталықтар, тау-кен, металлургия, энергетика секторларына қатысты жобалар бар. Әлбетте, білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет, спорт салаларына, сондай-ақ мұқтаж жандарды оңалту және әлеуметтік ортаға бейімдеу бағдарламаларын қаржыландыруға айрықша назар аударылады.

Бас прокуратура мен Үкіметтің алдында барлық жоспарларды және уағдаластықтарды орындау міндеті тұр. Бұл – аса маңызды жұмыс.

Заңсыз активтерді елге қайтару арқылы әлеуметтік әділдікті қалпына келтіру – конъюктура не болмаса жұртқа жағу үшін жасалған саяси науқан емес, бұл – мемлекеттің мызғамас ұстанымы. Әңгіме индустрия немесе ымыраласып, астыртын келісім жасау туралы болып отырған жоқ, олай болуы мүлдем мүмкін емес.

Қазақстан әлем қауымдастығына халықаралық құқықты қатаң сақтайтын ел екенін көрсетіп келеді. Бірақ кейбір «кәсіпкерлер» қоғамдық пікірді өз мүддесіне қарай бұрмалауға тырысады, шетелде жатып алып, өздерін саяси режимнің құрбаны етіп көрсетеді, «инвестор» ретіндегі құқығы тапталып жатқанын айтады. Біз заң аясында адал диалог жүргізуге дайынбыз. Өйткені, ұстанымдарымыздың дұрыс екеніне сенімдіміз. Қазақстан алдағы уақытта да заңдары инвесторларға қолайлы мемлекет ретіндегі мәртебесін нығайта береді.

– Кейбір оқырмандар әлеуметтік желіде сыбайлас жемқорлықпен күрес мемлекеттік саясаттың басым бағыты болудан қалды деген сынайды пікір айтып жүр. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігінің дербес мәртебесі жойылғанын осының бір дәлелі ретінде келтіреді. Бұл реформаның мәні неде?

– Мұндай пікірлерден хабарым бар. Оның бәрін дұрыс түсінбеушілік немесе кейбір «арам ойлы» адамдардың бос әңгімесі деп санаймын. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі дербес мемлекеттік орган ретінде өзіне жүктелген міндетті табысты

қарайды. Соның ішінде кепілдік берілген тегін медициналық көмек және азаматтарға арналған көптеген жеңілдік бар. Тіпті Қазақстанды «коммунизм орнаған» ел деп атай бастады.

Мысал ретінде, жекеменшік мектептердің иелері де ауқымды мемлекеттік субсидия алатын орта білім жүйесін айтуға болады. Барлық аймаққа жекеменшік мектептердің, балабақшалардың, оқу орталықтары мен үйірмелердің жұмысын қамтамасыз ету үшін «жан басына сәйкес қаржыландыру» қағидаты бойынша қомақты қаражат бөлу міндеті жүктелген. Бұған қоса, аukatты кәсіпкерлердің меншігіндегі және ата-аналары балалардың оқу ақысына көп ақша төлеп отырған элиталық мектептерге де бюджеттен қаржы бөлінді.

Бұл саланы мемлекеттен қаржыландыру жүйесінің өзін реформалау керек. Министрліктің бұрынғы басшылары енгізген бүгінгі бұрмаланған тәртіп бей-берекеттікке әкеп соқтырады, себебі, қазірдің өзінде қаражат жетпей жатыр.

Жекеменшік медицина саласында да осыған ұқсас ахуал қалыптасқан. Бұрын жекешелендірілген медицина мекемелері көбінесе күрделі құрал-жабдықтар сатып алмайды, тексеруден өту үшін науқастарды мемлекеттік емханаларға жібереді. Бірақ, ең бастысы, оларға шын мәнінде науқастардың санына қарай емес, «тіркелген» адамдардың санына қарай бюджеттен ақша бөлінеді және бұл «жан басына сәйкес қаржыландыру» деп аталады. Науқастардың санында мүлде нақтылық жоқ, тіркеу жұмыстары қалай болса солай жүргізіледі. Барлығы ашық болуға тиіс, осы саладағы үрдістің бәрін цифрландырып жөн.

Жалпы, бұл – күрделі мәселе, Үкімет бұған назар аударуға тиіс. Мен лауазымды тұлғалардың мұндай жағдайға жол беріп қана қоймай, мемлекет мүддесіне қайшы келетін нәрселерді «өз қолымен» жасағанына таңғаламын.

Бір сөзбен айтқанда, тиісті мекемелердің жөнсіз іс-әрекеттерінің кесірінен білім беру және денсаулық сақтау салаларындағы жеке кәсіпкерлік ұғымы бұрмаланып кеткен. Ахуалды түзеу қажет. Бюджеттен қаржы бөлінбесе, әлеуметтік нысандардың қиын жағдайға тап болуы мүмкін екенін түсінемін. Бірақ жеке бизнесті түгелдей дерлік мемлекеттің мойнына артып қоюға болмайды.

Сонымен бірге медицина туризмі тұрғысынан алғанда, Астана мен басқа да қалаларымыздың танымалдығы арта түскені көңіл қуантады. Дәрігерге қаралып, сапалы ем-дом алу үшін көрші елдерден бөлек, тіпті АҚШ-тың және Еуропаның кейбір мемлекеттерінің азаматтары Қазақстанға келіп жатыр.

Мемлекет мұғалімдерге және медицина саласының қызметкерлеріне өте жақсы

адамдар мемлекетіміздің елді құрдымға жібере жаздаған сұмдық берекесіздіктен аман қалғаны жайлы әңгімені әдейі айналып өтіп, қасакана ойына келгенді айтып жүр.

– Қаңтар оқиғасынан кейін сіз олигополияға қарсы күресті қолға алып, заңсыз иемденген активтерді мемлекетке қайтару жөнінде бастама көтердіңіз. Сол үшін Бас прокуратураның бірынан арнайы комитет құрылды. Жаңа былтырғы Жолдауыңызда бұл құрылымның атауын Инвесторлардың құқығын қорғау жөніндегі комитет деп өзгерту туралы тапсырма бердіңіз. Жұрт бұл шешімді жете түсіндіріп отыр. Мұндай қадам заңсыз активтерді елге қайтару тақырыбы осымен жабылды дегенді білдіре ме?

– Әрине, жоқ. Бас прокуратураның мәліметтеріне тоқталып өтейін. Заңсыз активтерді елге қайтару жөніндегі комитет үлкен жұмыс атқарып, олигополия өкілдерінен 1,3 триллион теңгеден астам қаржы өндіріп алды. Соның 1 триллион теңгеден астамы мемлекет қазынасына түсті. Арнайы мемлекеттік қордағы қаражат есебінен елімізде жалпы құны 482 миллиард теңге болатын 434 әлеуметтік және коммуналдық нысан салынып жатыр. Оның қатарында 227 сүлем қамтамасыз ету, 183 денсаулық сақтау, 11 білім беру, 5 спорт, 8 инфрақұрылым нысанының құрылысы бар. Сондай-ақ Павлодар, Арқалық, Балқаш қалаларындағы әуежайлар жаңғыртылып жатыр.

Жұмыс жалғаса береді. Активтерді сараптап, оның заңдылығын анықтау құзырлы органдардың күнделікті қызметінің бір бағытына айналды. Ең бастысы, барлық жұмыс ашық әрі әділ болуға тиіс. Енді бұл шаруаны бір орталықтан үйлестіріп жүргізудің қажеті жоқ. Жұмыс бір қалыпқа түсті. Сондықтан алға қадам басып, инвесторлардың құқығын қорғауға баса мән беретін кез келді.

орындалы. Оған кіно арта алмаймыз. Ұлттық қауіпсіздік комитеті де жемқорлықпен күреседі. Екі мекеменің бір міндетті қабаттаса атқаруы мемлекеттік маңызы бар жұмысқа кесірін тигізе бастады.

Сыбайлас жемқорлықпен барлық деңгейде күресу мемлекеттік саясаттың басым бағыты болып қала береді. Бұған қатысты ешқандай күмән тұмауға тиіс.

Қабылданған шешім қатардағы жемқорларды ғана емес, қылмыстық әрекеттің идеологтары мен ұйымдастырушыларын да жауапқа тартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар қылмыстың алдын алу үшін түсіндіру және ағарту жұмыстарына әдеттегідей айрықша назар аударылады. Қазір бұл – мемлекеттік қызмет істері агенттігінің құзырындағы міндет. Жалпы жемқорлықтан аулақ болу қажеттігін балалардың құлағына жастайынан құя берген жөн. Бұл жерде мектептер, қоғамдық ұйымдар, белсенді азаматтар, әсіресе ата-аналар шешуші рөл атқаруға тиіс. Сол кезде елімізде жең ұшынан жалғасқан жемқорлыққа мүлдем төзбеу мәдениеті қалыптасады.

Ұлттық қауіпсіздік комитеті санмен әуестенбей, сапаға мән беріп, жемқорлыққа қарсы нақты жұмыс жүргізеді. Сонда мемлекеттік қызметшілер құқық қорғау қызметкерлеріне жалтақтамай, батыл шешім қабылдайтын болады.

– Сіз Жолдауыңызда әлеуметтік жеңілдіктер тым көбейіп, масылдығын не алаяқтыққа жол берілгені қатаң сынға алдыңыз. Жұрт иммиграцияға қатысты көзқарасыңызды да білгісі келеді...

– Қазақстан – әлеуметтік мемлекет. Денсаулық сақтау, әлеуметтік қамсыздандыру, ғылым және мәдениет салына қатысты барлық міндеттеме толық орындалады. «Сырт көз – сыншы» деген сөз бар. Шетелдіктер, әсіресе, көрші мемлекеттердің тұрғындары біздің елдегі әлеуметтік қызметтің соншалықты дамығанына қызыға да, қызғана да

қолдау көрсетті. Олардың жалақысы бірнеше есе өсіп, қоғамдағы мәртебесі де арта түсті. Бұл дер кезінде қабылданған орынды шешім болды.

Бірақ алаяқтыққа жол берілмейді. Кеңес заманындағы түрлі аймақтық қақтығыстарға қатысқан «ардагерлер» әлі күнге дейін әлеуметтік жеңілдіктерді пайдаланып келеді. Мен халыққа Жолдауымда Кеңес Одағының құйрегінен отыз жылдан астам уақыт өтсе де, «ардагерлер» күн өткен сайын көбейіп, неге екені белгісіз, жасарып бара жатқанын айттым.

Тағы бір мысал. Статистикаға қарасақ, Қазақстанда 740 мыңнан астам мүгедек адам бар екен. Еліміздің ешқандай қарулы қақтығысқа қатыспайтынын ескерсек, 20 миллион халқы бар мемлекет үшін мұның көптеу екеніне келісетін шығарсыз. Кезінде жауапты мекеме қызметкерлері мемлекеттен көмек алу үшін туыстарын, мәселен, гипертония диагнозы қойылған жақындарын мүгедектер қатарына қосып жазса салғаны анықталып отыр. Мұндай заңсыз әрекеттер аз емес. Сондықтан Үкімет пен құқық қорғау органдарына осы салада тәртіп орнатуды тапсырдым.

Қандастар мәселесіне келсек. Әрине, мен сырттағы ағайынның тарихи Отанына оралғанын құптаймын. Бірақ олардың қоғамымызға дұрыс кірігуіне қатысты мәселелерді шешу қажет. Былтыр Қазақстанға 16 мыңнан астам қандаз көшіп келген. Соның ішінде еңбекке жарамды азаматтардың он бес пайызының ғана жоғары білімі бар. Сол себепті көбі Қазақстандағы әлеуметтік-экономикалық ортаға бейімделу барысында қиындықтарға тап болады. Олар негізінен Алматы облысының халық көп тұратын аудандары мен ауылдарына және Маңғыстау облысының Жанаөзен қаласына қоныстанған. Орталық және жергілікті билік, сондай-ақ құқық қорғау органдары бұл жағдайға назар аударуға мәжбүр болып отыр.

ҚАЗАҚСТАН ЖАҢҒЫРУДЫҢ ЖАҢА КЕЗЕҢІНЕ ҚАДАМ БАСТЫ

← (Басы 1-2-3-беттерде)

Мен былтырғы сұхбатымда Қазақстанда барлық азаматтың құқығы бірдей екенін, ешкімге ешқандай артықшылық немесе басымдық берілмейтінін айттым. Біз өркениетті, әділетті мемлекет құрып жатырмыз. «Заң үстемдігін» қамтамасыз ету, білімнің сапасын арттыру, мәдениетті болу, аянай еңбек ету, тәртіпке бас ию және мемлекеттік рәміздерге құрметпен қарау арқылы ғана осы мақсатқа жетеміз. Еліміздің болашағы – дарынды, бастамашыл әрі отанын жастардың қолында.

Мен мұны үнемі айттып жүремін. Себебі, Мемлекет басшысы ретінде өскелең ұрпақты жасампаз қуатына сенемін.

– **Елдің қорғаныс қабілеті айрықша маңызды екенін бәріміз білеміз. Бірақ сарбаздардың өліміне қатысты оқиғалар әскери қызметтің беделін, Қарулы Күштеріміздің абыройын түсіріп жатыр. Сіз армиядағы ахуалды қалай бағалар едіңіз?**

– Мен әскери борышын өтеуге шақырылған сарбаздардың жаракат алуы мен қаза болуына қатысты оқиғаларды өркениетті елге жат, теріс үрдіс деп санаймын. Бейбіт заманда мұндай жайттар болмауға тиіс. Бұл туралы барлық күштік құрылым басшыларымен жуырда өткен кенесте де айттым. Қорғаныс саласына жауапты мекеменің басшылығын тәрбие жұмысын дұрыс қадағаламай отырғаны үшін сынға алдым. Армия жастарға қолдау көрсетіп, оларды еліміздің нағыз азаматы ретінде тәрбиелеп шығаруы керек. Командирлер әскери қызметшілерге үлгі-өнеге болуға тиіс. Әскерде әліметтікке, бұзақылыққа, рушылдыққа, жершілдікке орын жоқ, ондай жайттарға жол берілмейді. Мұның бәрін өзін жеке қадағалап отырамын.

Мен ахуалды түзеу үшін шұғыл шаралар қабылдау жөнінде бұйрық бердім. Дегенмен қайғылы оқиғалар әскери бөлімшелердің бәрінде болып жатпанын атап өткен жөн. Тексеру жұмыстары, жалпы, әскердегі тәртіп қатаң сақталатынын көрсетті. Танымалдыққа ұмтылған кейбір блогерлер әскердегі шынайы ахуалға мүлдем жанаспайтын сөз таратып жүр. Олар армияны сарбаздар күн сайын дерлік қылмыскерлердің құрбанына айналды, қаза табатын жер ретінде көрсеткісі келеді.

Шын мәнінде, сарбаз болу – өзіңді дамыту үшін тың мүмкіндіктерге ие болу деген сөз. Әскери борышын өтеп қайтқан жастар жоғары оқу орындары мен колледждерде тегін оқи алады.

Олар әскерде жүргенде сұранысқа ие мамандықтарды меңгереді. Келісімшартпен жұмыс істейтін әскери қызметшілер мен офицерлер әлеуметтік жағынан барынша қорғалған.

Армияда темірдей тәртіп болуға тиіс. Сарбаздар ант бергенде айтатын «Әскери қызметтің ауыртпалықтары мен қиыншылықтарын табандылықпен көтеремін» деген сөзден әскери өмірдің қатандығын айқын аңғаруға болады.

Әскери қызметтің абырой-беделін көтеру және еліміздің қорғаныс қабілетін арттыру – мемлекеттің басты басымдығының бірі. Қарулы Күштерімізді технологиялық тұрғыдан жаңғырту жұмысы қарқынды жүргізіле бастады. Былтыр Ұлы Жеңістің 80 жылдығына орай өткізілген әскери шеруді шетелдік саясаткерлер мен әскери қайраткерлер жоғары бағалады, бұл іс-шара армиямыздың заманауи қару-жарақпен және техникамен, соның ішінде Қазақстанда жасалған өнімдермен толық жабдықталғанын, сондай-ақ әскери қызметшілеріміздің дайындығы өте жақсы екенін айқын көрсетті. Әскери бөлімшелеріміз ел ішіндегі және халықаралық деңгейдегі жаттығуларда тамаша нәтижеге жетіп жүр. Қазақстанда колледждерден бастап университетке дейінгі білім және ғылым мекемелерін түгел қамтитын ұлттық әскери мектеп қалыптасты.

Жуырда Тараздағы мамандандырылған әскери мектепке бардым. Онда әлеуметтік жағынан осал топтағы отбасылардан шыққан балалар оқиды. Бұл – жақсы бастама. Мен осы мектепке аты аңызға айналған батырмыз Бауыржан Момышұлының есімін беру туралы шешім қабылдадым. Облыс орталығының бәрінде осындай мектеп ашу туралы тапсырма бердім. Бұл білім мекемелерінде бүкіл еліміз мақтан тұтатын сардарлар мен генералдар тәрбиеленіп шығатынына сенімдімін.

– **Тағы бір өткір тақырып – көлік апаты. Өкінішке қарай, жыл сайын жол-көлік оқиғасының салдарынан мыңдаған адам қаза болады. Сіз Жолдауыңызда да бұл тақырыпқа тоқталып, мәселені ретке келтіруді талап еттіңіз. Оң өзгерістер бар ма?**

– Бұл – көптеген ел үшін өте өзекті мәселе. Басты себептің бірі – автокөліктің көбеюі. Еліміздегі автокөлік саны былтырдың өзінде 300 мыңға, ал соңғы бес жылда 1,7 миллионға көбейді. Оның үстіне, шамамен 3 миллион транзиттік автокөлік еліміздің аумағы арқылы өтеді. Автокөлік көбейген сайын, жол үстінде апат болу ықтималдығы арта түседі.

Ішкі істер министрлігі құқықбұзушылықты анықтау және оның жолын кесу жұмыстарын жандандыра түсті. Инфрақұрылым жетілдірілді, бақылау күшейді. Айыппұлды өсіру туралы шешім де, ең алдымен жол қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қабылданды.

Сонын нәтижесінде ахуал жақсарып келеді, көлік апаттарынан болған адам өлімі 9,4 пайызға азайды. Алайда қоғам жол ережесін сақтауға немқұрайлы қараса, қолға алынған шаралардың ешқайсысы түрті нәтиже бермейді. Түптеп келгенде, жүргізушілер қарапайым, бірақ өте маңызды талаптарды сақтамағандықтан,

жан түршігерлік апаттар болып жатады. Бұл жағдай көлік жүргізушілерінің жол ережесін білмеуінің немесе оны біле тұра елемейтіндігінен кесірінен орын алады. Дәл осындай жауапсыз жүргізушілер адам өліміне әкеп соқтыратын апаттарға себепкер болады.

Кейбір дамыған елдерде көлік апаттарының алдын алу үшін жоңа тұжырымдама енгізіліп жатыр. Соған сәйкес әр адам полиция қызметкерлеріне ұсталып қалудан қорыққандықтан емес, өзінің және басқа адамдардың қауіпсіздігін ойлағандықтан жол ережесін сақтауға тиіс.

Бұған қоса, осы салаға жана технологияларды, соның ішінде жасанды интеллекттің кеңінен енгізілген жөн. Біз көліктер тоқтаусыз жүретін көшелер саламыз. Сондай-ақ қоғамдық көліктердің қауіпсіздігін айрықша назар аударамыз. Себебі автобустардың жол апатына ұшырауы азаодың орнына көбейіп барады.

– **2025 жылдың екінші жартысы еліміздің сыртқы саясатындағы маңызды оқиғаларға толы болды. Сіз – қысқа мерзім ішінде Бейжіңде, Вашингтонда, Мәскеуде, Анкарада, Абу-Дабиде, Ташкентте, Душанбеде, Бішкекте, Аншабатта және Токиода болып қайтқан әлемдегі санаулы қайраткердің бірісіз. Өзіңізді ірі халықаралық қақтығыстарды шешу үшін ара ағайын болуға арнайы шақырады деген де болжамдар бар. Бұл туралы не айтар едіңіз?**

– Сыртқы саясатқа қатысты жоғары деңгейдегі іс-шаралардың көптігі Қазақстанның абырой-беделі өсіп, халықаралық құқық субъектісі ретіндегі рөлі арта түскенін көрсетеді. Шетелге жасаған сапарларымыз бөлек, Азия, Еуропа және Таяу Шығыс аймақтарындағы ықпалды мемлекеттердің басшылары Астанаға сапармен келді.

Әрбір келіссөзде экономикалық және инвестициялық ықпалдастыққа, әлемдік аренадағы қарым-қатынасқа қатысты маңызды мәселелер көтеріледі. Былтыр экономикамыздағы басымдық берілген салаларды дамыту үшін жалпы сомасы 70 миллиард доллардан асатын құжаттарға қол қойылды.

Қазақстан Еуразия кіндігінде орналасқан ел ретінде, әсіресе, қазіргі алмағайып заманда түрлі үдерістен сырт қалмауы керек. Біздің халықаралық қатынастағы негізгі мәселелер туралы өз көзқарасымыз, нақты ұстанымымыз болуға тиіс. Сондықтан мен БҰҰ Бас Ассамблеясының мерейтойлық сессиясында осы әмбебап жанаңдық ұйымды реформалауға қатысты Қазақстанның ұстанымын егжей-тегжейлі айттып өттім.

Халықаралық дау-дамайларда ара ағайын болатын ешқандай ойым жоқ, сондай-ақ бірқатар елдердің ұсыныс-пікірине қарамастан, БҰҰ-дағы жұмысқа қайта оралатын ниетім де жоқ. Бірақ жабық кеңестер мен пікірталастарға қатысамын, оның үстіне бірқатар мемлекет басшылары менің пікірімді білгісі келеді. Мен үшін осы маңызды жұмысты бұқаралық ақпарат құралдарында жариялаудың еш қажеттігі жоқ, себебі популизммен аулақпын. Бұл ұстанымым жабық кеңестерге қатысушылар үшін де маңызды болса керек.

– **Жаңа жыл қарсаңында Кремльде Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Назарбаев Ресей басшысымен тағы да кездесті. Кремльге қарасты ақпарат құралдары бұл жайында кеңінен мәлімет таратты. Кездесу туралы көптеген пікір айтылып, өсек-аян өрбіді. Тіпті Қазақстанда 2029 жылы болатын билік транзиті туралы сөз қозғалыпты. Назарбаев Владимир Путиннің тікелей қолдауымен сол істе ең басты рөл атқарғысы келеді екен деген алып-қашпа әңгіме шықты. Сіз былтырғы сұхбатыңызда Тұңғыш Президент партияның ірі қайраткері ретінде қол уақытын өткізген Мәскеуді сағынатын болар, сондықтан ол жаққа жиі барады деп түсіндірген едіңіз. Дегенмен көптеген азамат сіздің осындай «саммиттерге» шынайы көзқарасыңызды білгісі келеді.**

– Тұрақты түрде өткізіліп жүрген кездесулер бейресми сипатқа ие. Мұны Ресей Президентінің өзі де атап өтеді. Таяуда өткен Санкт-Петербургтегі басқосуда Владимир Путин маған Нұрсұлтан Назарбаевты оның өтініп сұрауы бойынша қабылдайтынын айтқан еді.

Ресей Президентінің ерекшелігі: ол достарымен және әріптестерімен жылы қарым-қатынас құра біледі. Жұмысы өте қарбалас болса да, сенбі күні Қазақстанның Тұңғыш Президентімен асықпай әңгімелесуге уақытын бөледі. Ол Нұрсұлтан Назарбаевты Еуразиядағы ықпалдылық үдерісінің бастауында тұрған тәжірибелі саясаткер ретінде бағалайды. Ресей бұл үдерісте жетекші рөл атқарып отыр. Кремльдегі кездесу Владимир Путиннің адамгершілігі жоғары екенін көрсетеді. Ондай әңгімелер барысында не айтылғаны маған қызық емес, бұл туралы ешқашан сұрақ қоймаймын. Ал Нұрсұлтан Назарбаевтың жеке басына келер болсақ, мен оны қазіргі қазақ мемлекеттігінің негізін қалаған тұлға деп санайтынымды бірнеше рет айттым. Оның мемлекеттік институттарды және экономиканың нарықтық тетіктерін құру, жаңа астанамызды салу жолындағы еңбегін бәрі біледі. Өзіңізге мәлім, біз Қазақстанды Әділдік, Заң және Тәртіп орнаған ел еткіміз келеді. Сондықтан ешкімді аламай, әр азаматтың еңбегін әділ бағалау керек. Бұл еліміздің Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаевқа да қатысты.

– **Ал билік транзиті туралы не айтасыз?**

– Бұл жөнінде сөз қозғауға әлі ерте,

алдымызда табанды жұмысқа толы бірнеше жыл бар.

– **Кейбір сарапшылар парламенттік реформа бір ғана мақсатпен – Парламент төрағасы лауазымын мемлекеттік басқару жүйесіндегі ең басты лауазымға айналдыру үшін ғана өткізіледі деп санайды. Сіз бұл лауазымды өзіңізге дайындап жатырсыз деген де сыбыс бар.**

– Бұл – бос әңгіме. Мұндай пікір менің саяси қағидаттарыма қайшы келеді. Бұл жерде ешқандай астыртын ойлар жоқ. Менің ұстанымым баршаға белгілі, саяси реформалар жалғаса бері. Ұзақ мерзімге арналған жоспардың бір бөлігі әдеттегідей жақын арада жарияланады.

– **Еліміз үшін аса маңызды реформаның бәрі жалпыхалықтық референдумға шығарылады. Бұл жерде ешқандай астыртын ойлар жоқ. Менің ұстанымым баршаға белгілі, саяси реформалар жалғаса бері. Ұзақ мерзімге арналған жоспардың бір бөлігі әдеттегідей жақын арада жарияланады.**

– **Быыл саяси тұрғыдан алғанда қандай жыл болмақ?**

– Қазірдің өзінде нақты айта аламын: быыл ел тағдырына тікелей әсер ететін, Қазақстанның ұзақ жылға арналған бағыт-бағдары айқындалатын жыл болады. Мен конституциялық реформаға қатысты референдум өтетінін алдын ала айттым. Қазір сарапшылар тобымен бірге Ата Заңымыздың редакциясына қатысты ұсыныстарды қарап жатырмын. Жоспарланған өзгерістер өте көп, бәрі тұтаса келгенде жаңа Конституция қабылдаумен пара-пар қадам жасаймыз деуге болады.

– **Сіздің күрделі мәселелерге әзілмен қарай алатыныңызды, ойыңыздың астарын өмірде болған тағалымды тарихи оқиғалар, я болмаса дипломатиялық тәжірибенің алынған мысалдар арқылы жеткізетінін «президенттік орта» жақсы біледі деседі. Олар өткен кезеңнің белгілі тұлғалары да жиі тілге тиек ететінін айтатын көрінеді. Жоғары деңгейдегі саясаткер ретінде бұл қабілетіңіз сізге сенігін тигізе ме?**

– Өзіл айта білу және тарихи деректерді жеткі білу үлкен саясатта да жоғары бағаланады. Мен кәсіби тарихшы емеспін. Сондықтан көптің алдында өткен дәуірлерге қатысты тақырыптарға бара бермеймін. Бірақ тарихқа қызығамын, кітаптар мен мақалалар оқимын. Десе де, тарихи деректерді қазіргі саясаттың мүддесіне пайдалануға болмайды деп санаймын.

Белгілі жазушы, драматург Эдвард Радзинский өткен ғасырдағы 80-жылдардың басында Сталин туралы іргелі зерттеу кітабын жазуға кіріскенін айтты. Қаламгердің елге «қайта құру қаһармандары» ретінде танылған достары «Сенің Сталиннің кімге қажет? Ашықтық пен демократия дәуірі басталғанын білмейсің бе? Сталинизм заманы келмесе кетті» деп кекетсе керек. Сонда жазушы «Мен кітапты жазап бітірген кезде жұрт Сталиннің суретін көтеріп алып, көшеде жүретін болады» деген екен. Ақыры солай болып шықты.

Тарихтан талай нәрсені үйренуге болады, күні кеше ғана қуғында жүрген жандар ертен-ақ ұлы тұлға атанады. Есесіне, Ленин сынды көсемдердің әжуаға айналуы оп-онай, халық оның қанатты сөздерін әлдеқашан ұмытқан. Ал Троцкий өзі естеліктерінде «партиямыздың ең көрнекті ортақол адамы» деп атаған Сталинді қазір жұрт мадақтайды, тіпті «Қадр бәрін шешеді», «Бала әкесі үшін жауап бермейді», «Өмір қандай керемет, өмір қандай көңілді», «Табыстан бас айналу», «Гитлерлер келеді-кетеді, ал неміс халқы қала береді» деген сөздері үшін пір тұтады. Осындай тарихи парадокстар бізде де аз емес.

– **Ойыңызды тарқатып айтасыз ба?**

– Кез келген елдің, соның ішінде біздің де төл тарихымызда қайшылыққа толы оқиғалар мен ақиқатынан аңыз басым тұлғалар жетіп-артылады. Тарихи деректерді бұрмалау, халыққа жасаған еңбегі күмәнді, яғни нақты мәліметтермен немесе құжаттармен дәлелденбеген адамдарды шамадан тыс ұлықтап көрсету – мен үшін мүлде ақылға қонбайтын нәрсе.

Соңғы жылдары Қазақстанда тарихты талқылау сөнге айналды. Түрлі подкасттар, фильмдер, мақалалар мен кітаптар шығып жатыр. Әрине, халықтың төл шежіресін тануға деген қызығушылығын түсінуге болады. Жалпы, бұл – құлтарлық дүние. Алайда өкінішке қарай, мемлекетке кесірі тиетінін жете түсінбей, көпшіліктің көңілін табу үшін ойдан шығарылған деректер мен жалған ақпараттар тарататын, халқымыздың басынан өткен қиындықтарға өзге жұртты кінәлайтын тарихшысымақтар пайда болды. Жұрт олардың сандырағына сеніп, өткен дәуірдің жалған батырларын ұлықтай бастады. Мұның соны жақсылыққа апармайды. Бұл – ақиқат жолы емес, керісінше, «жалған түсінік туғызатын теріс жол».

Біз болашаққа ұмтылған қоғам, біртұтас ұлт ретінде төл тарихымызды танып, оны қаз-қалпында қабылдай білуіміз керек. Бізге негізсіз аңыз-әңгімелердің еш қажеті жоқ, оның бәрі сана-сезімімізге кеселін тигізеді. Тарих жұртты дауластыратын, жауластыратын тақырып емес, керісінше, қоғамды ұйыстыратын құндылық болуға тиіс. Ойдан шығарылмаған, яғни ақиқатқа құрылған шежіре бізді тарихтан тағылым алып, кемшіліктерімізді түзетуге, сол арқылы болашаққа сеніммен қадам басуға үйретеді. Сондықтан біз Абайды және оның ой-толғамдарын кеңінен дәріптеп келеміз. Ол

қоғамдағы кемшіліктерді бүкпесіз айттып, «Толық адам» болуға бастайтын дұрыс жолды нұсқап кетті. Ұлы ойшылдың ұрпаққа қалдырған баға жетпес мұрасы саналатын «Қара сөздері» әлі күнге дейін өзекті болып отыр.

Абай халқымыздың еңбеккер, білімпаз және адамгершілігі жоғары болғанын қалады. Мән-мағынасы жоқ сансыз пікірталастан басқа ұрпаққа ұлағат боларлық сөз қалдырмаған бірқатар қоғам қайраткерлерінің мұрасынан Абай ілімі әлдеқайда биік тұрғаны анық. Бірде-бір дәуірде, әсіресе саяси аласапырандар кезеңінде көпірме сөздің еш пайдасы болмаған.

– **Сіздің «Қазақстан Республикасы ішкі саясатының негізгі қағидаттарын, құндылықтарын мен бағыттарын бекіту туралы» Жарлыққа қол қойғаныңыз былтырғы айтулы қадамның бірі болды. Жұрт идеологияның рөлі, отаншылдық туралы жиі айтады. Сіз отаншылдық дегенді қалай түсінесіз?**

– Меніңше, отаншылдық деген ұлы сезім жылтырақ сөзбен, жалған әрекетпен бағаланбауға тиіс. Нағыз отаншыл азамат жұрттың алдында кеудесін соғып көпшілікті, етегі жасқа толып еңіремейді, онды-солды сұхбат беріп ділмәрсемейді. Үндемей жүріп, үлкен іс бітіреді. «Айдағаны бес ешкі, ысқырығы жер жаратынын» бәрі патриот емес. Отаншыл болу – туған елінің, отбасының игілігі үшін аянабай еңбек ету деген сөз. Қоқысты жинау, тал егу, табиғатты аялау, үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсету де – отаншылдықтың белгісі.

Мен аймақтарға іссапармен барған-да инженерлермен, жұмысшылармен, мұғалімдермен, дәрігерлермен, шаруалармен, әскери қызметшілермен, мәдениет қайраткерлерімен кездесемін. Олардың бәрі – сүйікті Отанымыздың нағыз патриоттары. Отан отбасынан, аулдан, көшеннен басталады. Сондықтан айналды аялап, табиғатты таза ұстау керек.

Әлемде мультикультурализмді қолдап, ұлтаралық және дінаралық татулықты жақтағандар мен өзін нағыз патриот санайтын радикалды ұлтшыл топ өкілдері арасында қақтығыс болып жатыр. Меніңше, екі жақтың да ұстанымы ұшырауы. Себебі, Азияда бағзы заманнан бері заң мен тәртіпке бағынып, береке-бірлікте, тату-тәтті өмір сүрудің «үлгілі үйлесімі» бар.

Мен бұған дейін қоғамдық өмірдің «Біріліміз – аралуандық» деп аталатын маңызды қағидатын жарияладым. Бұл азаматтарымыз бірін-бірі құрметтеп, сабыр сақтап, тәртіпті болуы қажет дегенді білдіреді. Тағы да қайталап айтайын: Қазақстан үшін «Заң мен Тәртіп», қолмен істегенді мойынмен көтеру қағидаттары айрықша маңызды. Әйтпесе, жоспарларымызды орындап, мақсаттарымызға жету екіталай болмақ.

– **Биыл Қазақстан халқы кәсіпкерлігі Тәуелсіздігіміздің 35 жылдық мерейлі белеске жеткенін атап өтеді. Бұл – тарих тұрғысынан алғанда қас-қағым сәт болғанымен, жекелеген мемлекеттер мен адамдар үшін біршама ұзақ мерзім. Сіз Қазақстанның жүріп өткен жолын қалай бағалар едіңіз? Алдағы бағдарымыз қандай?**

– Мемлекет құру ісінің куәгері болған жас бұл іске аталсықан азамат ретінде «осы жылдарда Тәуелсіз Қазақстанның игілігі үшін өте көп жұмыс атқарылды» деп айта аламын. Иә, жетістіктермен қатар, қателіктер де болды. Онысы мүмкін емес қой?! «Білмейтін жолдың ой-шұңқыры көп» деген сөз бар. Қалай болғанда да, еліміз бұраланы көп, бағдары бұлыңғыр, күрделі жолды жүріп өтті. Жер жүзінде Қазақстанға тілеулістік білдіргендер аз болған жоқ, бірақ жұмысқа ниет танытқандар да бар еді. Өткен ғасырдағы 90-жылдардың басында шетелдерде «қазақтардың қолынан ештеңе келмейді» деген пікір айтылып жатты. Өйткені, демографиялық ахуал мен кеңес дәуірінен қалған саяси және экономикалық жағдай табысты мемлекет құруымызға қолбайлау болатындай көрінді.

Өмірдің өзі бұл болжамдарды жокқа шығарды. Қазақстан экономикасы қарқынды дамып жатқан, халықаралық беделі жоғары, табысты мемлекетке айналды. Бірақ алдымызда тәжірибесі мол азаматтарға да, жастарға да ортақ орасан зор жұмыс бар.

– **Қазіргі жастар – өте талапшыл әрі талампаз. Әлеуметтік желіден олардың «Қазақстан «прайм-дәуірге», яғни, керемет кезеңге қадам басты» дегенін көргенде таңғалдым. Осыған қатысты не айтар едіңіз?**

– Жастарымыздың күш-қуаты мол, үміті мен сенімі зор әрі азаматтық сана-сезімі өте жоғары. Олар – бар ықыласымен болашаққа ұмтылатын отаншыл азаматтар. Дәл осындай өршіл ұстанымның арқасында еліміз талай рет алдынан шығатын сын-қатерлерді еңсеріп, қиындықтарды жеңері сөзсіз.

Жастардың қуанышы орынсыз, тіпті, оғаш көрінуі мүмкін. Бірақ олардың ой-пікірінмен санасқан жөн. Жастар Отанымызға тек жақсылық тілейді. Бұл біздің қоғамымыздың жасампаздық рухын білдіреді.

Өскелең ұрпақ бүгінгі ахуалға арман-қиынмен емес, нақты көзқараспен қарауы қажет, виртуалды емес, шынайы әлемде өмір сүруі керек. Ауырдың үстімен, жеңілдің астымен жүрмей, ерінбей еңбек етіп, өзін тәртіпті тәртіпке тәрбиелені білгені жөн.

– **Қазақстанның дамуы туралы айтар болсақ, осы жылдан не күтесіз? Алда қандай маңызды оқиғалар болады? Мақсат-мұраттарыңыз қандай?**

– Биыл көп жұмыс істеуіміз қажет екенін айттып өттім. Осы жылы ауқымды

саяси өзгерістердің жаңа кезеңі басталады, экономикалық реформалар жағасын табады. Еліміз жаңғыру жолына біржола түсіп, қоғамымыздың болмысы мен бет-бейнесін түбегейлі өзгертуге тиіс. Азаматтарымыз жаңа дәуірге бейімделуі қажет. Бұл оңай шаруа емес. Бірақ халқымыз, соның ішінде жастарымыз алмайтын асу жоқ. Бұған көміл сенемін.

Мен осы жылды Цифрландыру және жасанды интеллект жылы деп жарияладым. Бұл еліміз үшін тарихи мүмкіндік екенін жаңа ғана айтып өттік. Түбегейлі цифрлық өзгерістер жасап, жасанды интеллекттің енгізу экономиканың және басқа да көптеген саланың дамуына тың серпін береді. Мемлекетті басқарудан бастап білім беру және денсаулық сақтау саласына дейін – барлық бағытта өсіп-өркендеуге жол ашады.

Тәуелсіздігіміздің 35 жылдығы – еліміз үшін айтулы дата әрі осыған дейін жүріп өткен жолымызды ой елегінен өткізіп, болашаққа жоспар құратын сәт. Тәуелсіздіктің мерейлі белесін ас та-төк науқаншылыққа айналдырмау керек, бұл Қазақстанның өсіп-өркендеуінің символы болуға тиіс.

Мен Президент ретінде «Таза Қазақстан» акциясын алдағы уақытта да ерекше назарында ұстаймын. Бұл жұмыстың мән-маңызы өте зор. Себебі, «Таза Қазақстан» жұртты үнемшіл әрі ақпейіл болуға, даңғазалықтан арылуға, үнемі ізденіп, алға ұмтылуға, ортақ жауапкершілікті ұмытпауға, елге жанашырлық танытып, қайырымдылық жасауға үндейді. Біздің бастамамызбен Біріккен Ұлттар Ұйымы 2026 жылды Халықаралық еріктілер жылы деп жариялады. Бұл қадам «Таза Қазақстан» идеясымен толық үндеседі.

Мен осы жалпыхалықтық қозғалысты айрықша маңызды идеологиялық акция деп санаймын. Өйткені тазалық дегеніміз – мағынасы терең, мазмұны сан қырлы ұғым. Тазалық ғұмымы жан дүниенің де, жер дүниенің де тоқырауын емес, гүлденуін, кіршіксіз таза болуын білдіреді. Түптеп келгенде, тазалық ұлт болмысының өзегіне айналудағы тиіс.

– **Жұрт сізді жеке тұлға ретінде де тани түскісі келеді. Сіз жеке өміріңізді көпшілікке жария етуді ұната бермейтін сияқтысыз. Өзіңізді жақсы білетін адамдар «ол жазба мәтіндерге өте мұқият қарайды және асқан табандылықпен жұмыс істейді» дейді. Жеке басыңызға қатысты осындай сұрақтар аз емес. Осының бәрін қорыта айтсақ, сіз**

● Жаңа айдар: НАРЫҚҚА НАЗАР

ЕЛ ЭКОНОМИКАСЫ: КЕШЕ, БҮГІН, ЕРТЕҢ

Бүгінгі нарықтық қоғамда қаржылық және құқықтық сауаттылық әрбір азамат үшін маңызды. Себебі күнделікті ақшалай операциялардан бөлек, несие, депозит, ипотека сынды ірі келісімдер де бар. Оның әрбір тиімді шешім қабылдай алу мен мұқияттылықты талап етеді. Әрі жалпы экономикалық өсімнің өзі азаматтардың қаржылай сауаттылығына байланысты екені тағы бар.

● Ерзат АСЫЛ

Ел экономикасының өсу қарқыны халық табысына, еңбек нарығына және әлеуметтік тұрақтылыққа тікелей ықпал ететіні анық. Халықаралық валюта қорының (ХВҚ) өткен жылғы қазан айындағы есебіне сәйкес, әлемдік экономика ақырындап өсуде. Ұйым ақпаратына сүйенсек, әр ел өзінің ішкі нарығын шетелдік тауарлармен бәсекелестіктен қорғауының әсерінен әлемдік экономиканың дамуы баяулай түскен. Негізгі тәуекелдердің қатарына технологиялық компаниялардың акцияларын қайта бағалау және мемлекеттік институттардың тәуелсіздігін әлсірету жатады. ХВҚ мәліметінше, әлемдік жалпы ішкі өнім 2025 жылдың қорытындысы бойынша 3,2%-ға артқан. Ал 2026 жылы 3,1%-ға дейін өседі деп болжаған. Яғни жаһандық экономика өсімін жалғастырады, алайда коронавирус пандемиясына дейінгі кезеңмен салыстырғанда бұл көрсеткіштердің көңіл көншітпейтіні анық. Сонымен қатар ХВҚ Қазақстан экономикасына қатысты бағасы анағұрлым оң бағытта қайта қарады. Бұған дейін шетелдік сарапшылар 2025 жылдың қорытындысы бойынша ел экономикасы 4,6%-ға өседі деп болжаған еді, алайда бұл көрсеткіш өткен жылы 6%-дан жоғары болды. Бұл мұнай өндіру көлемінің едәуір артуымен және ішкі сұраныстың жоғары болуымен байланысты. Қазақстан экономикасының негізгі қозғаушы күші ретінде көлік саласы 20,3%, құрылыс – 14,7%, тау-кен өнеркәсібі – 9,7% және сауда 8,8%-ға артқан.

Тағы да Халықаралық валюта қорының қазан айындағы талдауына үңілесек, әлемдік экономика 2026 жылы өсумен қатар, түрлі сын-қатерлерге тап болуы мүмкін. Десе де, жаһандық экономикадағы көшбасшылар өз басымдықтарын әлі сақтап келеді. Көшбасшылардың қатарында АҚШ, Қытай, Германия, Үндістан сынды өндіріс өркендеген елдер бар. Аталған рейтинг ағымдағы АҚШ долларының номиналды жалпы ішкі өніміне негізделген, бұл әр ел экономикасының салыстырмалы түрдегі салмағын көрсетеді. Қытай, Жапония және Үндістан есебінен Азия аймағы жалпы

ішкі өнім көлемі бойынша Солтүстік Америкадан алғаш рет озып, әлемдегі ең ірі экономикалық аймаққа айналады. Рейтинг деректеріне сәйкес, Қазақстан 2026 жылы экономикалық өсім бойынша әлемдегі ең ірі ТОП-50 елдің қатарына енеді. ХВҚ болжамы бойынша ел экономикасы 4,8-5,4% деңгейінде тұрақты өсімін жалғастырады, бұл орташа әлемдік қарқыннан айтарлықтай жоғары. Жиынтық жалпы ішкі өнім \$319,8 млрд теңгені құрап, Қазақстан әлемде 50-орынға шығады. Жоғары өсім қарқыны, макроэкономикалық тұрақтылық және инвестициялық белсенділіктің артуы Қазақстанды Еуразиядағы ең тартымды инвестициялық бағыттардың біріне айналдырып отыр.

– Қазақстан таңқаларлық макроэкономикалық тұрақтылық көрсетуде. Өсім тек шикізат экспортпен ғана емес, сонымен бірге ішкі сұраныс, нақты сектор және инвестициялық белсенділік арқылы қамтамасыз етіледі, – деп атап өтті ХВҚ сарапшылары. Қор 2025-2026 жылдарға арналған Қазақстан бойынша болжамын үш рет көтерген, бұл еліміздің экономикалық саясатының тиімділігін және халықаралық қоғамдастықтың сенімін дәлелдейді. Жаһандық белгісіздік жағдайында Қазақстан тиімді геостратегиялық орналасуы мен инвестициялық әлеуетін ұштастыра отырып, Орталық Азиядағы тұрақты экономикалық өсу орталығы ретіндегі позициясын нығайтып келеді.

Біз сөз еткен мүмкіндіктермен қатар, ел экономикасы түрлі сын-қатерлерге кезіккенін де жоққа шығаруға болмайды. Экономист Бауыржан Ысқақов 2026 жылы күтілетін теңгені әлсіреуінің себептерін және оның қазақстандықтар үшін салдарын алға тартады. Бұл ретте: «Доллардың нығаюына және теңгенің әлсіреуіне әкелуі мүмкін негізгі фактор – мұнайдың әлемдік бағасы, өйткені Қазақстан мұнай экспортына тәуелді. Егер мұнай бағасы төмендесе, валюталық түсім төмендейді, бұл теңгеге қысым жасайды. Егер долларға сұраныс ұсыныстан асып кетсе, мысалы, импорттың өсуіне және Ұлттық банктің валюталық сатылымының қысқаруына байланысты, онда баға өседі» – дейді сарапшы.

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев елімізді жаңа экономикалық модельге көшіру міндетінің маңыздылығын үнемі айтып келеді. Бұған әділ және бәсекеге қабілетті жүйе құру, экономиканы әртараптыңдыру, инфрақұрылымды жаңарту, бизнесті қолдау және инвестиция тарту кіреді. Бұл бастамаларды жүзеге асыру үшін елдің экономикалық даму жоспарына баса назар аудару керек. Айталық, былтыр тамыз айының соңында өткен Үкімет отырысында Премьер-Министрдің орынбасары – Ұлттық экономика министрі Серік Жұманғарин еліміздің 2026-2028 жылдары экономикалық даму болжамын таныстырған еді. Қаржы министрі Мәди Тәкиевтің сөзінше, алдағы екі жылда мемлекеттік шығыстардың негізгі бөлігі әлеуметтік салаға жұмсалады. Бұл бағыттағы шығындарға 10 трлн 725 млрд теңге қарастырылып отыр. Әлеуметтік сала

шығындары жалпы шығыс көлемінің 38,7%-ын құрамақ.

Экономика саласының сарапшысы Айбар Олжаев Үкіметтің 2026-2028 жылдарға арналған экономикалық болжамының жүзеге асу мүмкіндігін жоғары бағалап отыр. «2026 жылға 5,4% өсім шынайы болуы мүмкін. Егер біз ОпеК+ келісімінен преференция алып, мұнай бағасы барреліне 69 доллардан төмен түспесе, жоспарланған көрсеткіштерге жетуге мүмкіндік бар. Мұнда тек қана мұнай емес, көлік логистикасы, қоймалар арқылы және Қытай жүктерін Еуропаға тасу сияқты қосымша табыс көздері де бар. Егер осы бағыттарды ұстап қалсақ, 5,4% өсім нақты болады. Дегенмен, форс-мажор жағдайлары – әлемдік дағдарыстар, соғыстар, шекаралардың жабылуы – біздің көрсеткішке әсер етуі мүмкін», – деді сарапшы.

Соңғы жылдары әлемдегі ірі экономикалық күштер арасындағы түрлі тарифтік соғыстар жаһандық нарыққа теріс әсер тигізгені байқалады. Белгілі сарапшы Сапарбай Жобаев та бұл жағымсыз құбылыстың Қазақстан экономикасына әсер ететінін жасырмайды. «Әсіресе сауда саласына. Тарифтер көбейсе – сауда азаяды, сауда азайса – өндіріс төмендейді, ал бұл экономикалық өсімді тежейді. Сондықтан әлемдік экономиканың дамуы ірі мемлекеттердің шешімдерімен және Қытай, Оңтүстік Азия, Үндістан сияқты елдердің дамуымен тікелей байланысты. Әрине әлемдік сауда ағыны көлік-логистикалық әлеуеті артып келе жатқан еліміз үшін айрықша маңызды. Сол себепті сыртқы экономикалық байланыстарды әртараптыңдыру, өңдеу өнеркәсібінде экспортқа бағытталған кластерлерді қалыптастыру, заманауи логистикалық және цифрлық сервистерді дамыту жағын мықтап қолға алсақ, межеден артық көрсеткіштерге қол жеткізе аламыз», – дейді сарапшы.

Дүниежүзілік банк Қазақстанның экономикалық өсімі 2026 жылы бар болғаны 3,7%-ға артады деп болжам жасауда. Алайда ел Үкіметі мұндай пессимистік бағалауға келіспейді. Былтыр тамыз айының соңында өткен Үкімет отырысында Премьер-Министрдің орынбасары – Ұлттық экономика министрі Серік Жұманғарин 2026 жылы жалпы ішкі өнім өсімі 5,4%-ды құрайды деп мәлімдеді. Халықаралық қаржы ұйымдары 2025 жылы да еліміздің экономикалық өсімін төмен жеделеген еді, алайда нақты көрсеткіш жоғары болды.

ТҮЙІН:

Биыл сол құбылыс қайталанатын деген ойдамыз. Өйткені еліміздің агроөнеркәсіптік және транзиттік әлеуеті жаңа өсім драйверлерін қалыптастыруға, өңірлердің халықаралық саудадағы рөлін күшейтуге және ұлттық экономиканың ұзақ мерзімді бәсекеге қабілеттілігін нығайтуға мүмкіндік береді.

Қарадаланың туристік әлеуеті зор

● ПРЕСС-ТУР

Республикалық, облыстық бұқаралық ақпарат құралдары өкілдері бас қосып, жыл соңында облыс аумағындағы спорттық, этномәдени және туристік-сауықтыру бағытындағы нысандарды аралады. Баспасөз туры бұл жолы Ұйғыр ауданында жалғасын тапты. Аталған сапар өңірдің туристік әлеуетін кешенді түрде таныстыруға, сондай-ақ ынтымақтастық пен ілгерілету перспективаларын айқындауға мүмкіндік береді.

● Анар ДҮЙСЕНБАЙҚЫЗЫ

Қарадаладағы жер астынан тоқтаусыз шығып жатқан ыстық су маңындағы демалыс аймағына алыс-жақын шетелден де туристер келеді. Денге шипа, дертке дауа болып саналатын шипалы су бүгінде туризмнің қайнар көзі болып отырғаны да анық. Медиқауымдастық өкілдері «AllSeasons», «Ecopark», «FourSeasons», «Nammu resort» сынды бірнеше демалыс үйімен танысты.

Осыдан үш жыл бұрын ашылған «AllSeasons» демалыс орны бір тәулікте 160 адамға дейін қабылдай алады. Жылына 30-35 мыңға дейін турист келеді. Биыл демалыс орны кеңейіп, бунгало типті 6 қонақүй салынған. Ал бірнеше жылдан бері қызмет атқаратын «Ecopark» бүгінде көпшіліктің көзайымына айналып үлгерді. Қызмет көрсету сапасы да айтарлықтай. Бізді демалыс үйінің жаңалықтарымен «Ecopark» қызметкері Тимур Маратұлы таныстырып, мұндағы хайуанаттар бағын, көшпенділердің салт-дәстүрін дәріптейтін ұлттық нақыштағы қазақ үйлерді көрсетті. Сонымен қатар болашақтағы жоспарларымен де бөлісті. Алдағы уақытта бұл демалыс үйі мемлекет тарапынан зейнеткерлер мен мүмкіндігі шектеулі азаматтарға берілетін жолдамалар арқылы жұмыс істемек. Қымыз-қымыран, 5 уақыт тамақ, атпен серуендеу, арнайы терапиялар қосылмақ.

«FourSeasons», «Nammu resort» демалыс орындарының да сервистік қызметімен танысқан журналистер қауымы шынымен де бұл өңірдің туристік әлеуетінің қарыштап алға басқанына көз жеткізді. Әсіресе осыдан үш ай ғана бұрын ашылған «Nammu resort» халықаралық стандартқа сай жасалған ерекше нысан екенін аңғардық. Үш ай ішінде 2000-ға жуық демалушының көңілінен шыққан. Демалыс орнының директоры Есен Темірғали бізге бәрін жіті түсіндіріп, ерекшеліктерін көрсетті.

Қарапайым тұрғын үшін де, қалталы азамат үшін де қолжетімді бағада екенін айтты.

Иә, әр барған демалыс орны өзіндік ерекшелігін көрсетуге тырысты. Бірақ әттеген-ай деп бармақ тістеп қайтқан тұсымыз болды. Аталған нысандарда мемлекеттік тілге деген немқұрайдылық көзге ұрып тұрды. Барлық мәзір де, тіркеу орнындағы түсіндіру парақшаларындағы ақпараттар да толықтай орысша. Елімізде, жерімізде туристік кластердің қарқынды дамығанына қуансақ та, кәсіпкерлердің мемлекеттің тілін менсінбеуі жанымызға батты. Айттық та, «Білеміз, хабардармыз, бізге ол айтылған» деген жауап алдық. Айттыла, ескертілес, ескермей, елемей отырған кәсіпкерлерге ешқандай жауапкершілік жоқ па? Заң қайда? Енді мұны құзырлы орындар тексеріп, нәтижесін шығарар деген үміттеміз.

БАҚ өкілдері арасан уәдесінен шыққан соң Шонжы ауылында орналасқан көлік бекетіне атбасын бұрды. Биыл тек республикалық емес, халықаралық бағыттағы көлік қатынасын іске қосуды қолға алған бекет жұмысын бастауға дайын. «Ерхан» ЖШС директоры Ербол Сауытжан «Шонжы – Дулаты», «Алматы – Үрімжі» сынды халықаралық бағыттағы автобустармен қатар, болашақта «Шонжы – Алматы», «Шонжы – Қонаев» сынды ірі қалалармен байланыс орнататын бағыттарды да қолға алатындарын айтты. Мұндағы басты мақсат – Қытай мен Қазақстан арасындағы байланысты нығайту. Ондағы бірнеше туристік агенттікпен келісімшарт жасалған бүгінгі күнде. Енді тек соны бастау ғана қалған. 2026 жылы қарқынды жұмыстың жүретініне сендірді Ербол мырза. Қытайдан келетін туристерді біздің елдің көрікті жерлерін көрсетіп, табиғатын тамашалатуға, болмаса қандай да бір инвесторлық жобаларды жүзеге асырамын деушілерге аталмыш компания қолұшын созбақ. Ал біз жақтан ем-домға, болмаса ауылшаруашылығы техникасын алуға, басқа да кәсіпкерлік салада өз қажеттіліктерін іздеп барушы азаматтарға сол жақтағы серіктестер делдалсыз, қиындықсыз, қажет дүниелерін табуға көмектеседі. Бұл еліміздің азаматтары үшін зор мүмкіндік болмақ.

Иә, Қарадалада қарқынды жұмыс істелуде. Ауыл шаруашылығы, кәсіпкерлік салалары тоқтаусыз дамуда. Енді, міне, туризм саласы да біртіндеп ілгері басуда. Біз бас сұққан әр нысанда туристерге барынша жағдай жасалып, сервистік қызмет көрсетудің дамығанын аңғардық. Бұл осымен тұралап қалмасты анық. Жаңа жылда жаңа тынысмен, жанаша мүмкіндіктерге жол ашылып, туристердің іздеп келтін ерекше орнына айналатынына сенім мол.

Ұйғыр ауданы

Суреттерді түсірген – Аслан ҚАЖЕКЕ

● ТАЛҒАТ МҰСАБАЕВТЫҢ ТУҒАНЫНА – 75 ЖЫЛ!

Әкесі Амангелді Мұсабаев пен анасы Салиха Хамитқызы да майдангер болған. Әкесі спорт журналисі болып еңбек еткен. Анасы 1943 жылы Ижевск медицина институтын бітіріп, Сталинград майданына жіберіледі, санитарлық батальон құрамында Берлинге дейін барған. Соғыстан кейін Қарғалы ауылындағы ауруханада жұмыс істеп жүріп, қолында үш ұлы бар, әйелі қайтыс болып кеткен Амангелді Мұсабаевпен отбасын құрады. Осылайша 30 жастағы Салиха Хамитқызы әп-сәтте төрт ұлдың – Болат, Марат, Мұрат және кенжесі Талғаттың анасы атанып шыға келген. Ата-анасы туралы Талғат Мұсабаев: «Әкемнің тағдыры қиын болды. Оның әкесін, менің атам Орынтайды 1930 жылдары репрессиялаған. Ол басынан небір қиын күндерді өткізді. «Халық жауының ұлы» деген айдардың ауыртпалығын көтерді, жарынан айырылды, тіпті журналистік мансабында да көп әділетсіздікке төзуге тура келді. Бірақ әкем еш мойыған жоқ. Ол үш баласын бауырына басып, төртінші ұлына ана болған әйелді кездестіріп, үлкен бақытқа кенелді. Кейін Орынтай атамыз да ақталып шықты», – деген 2024 жылы «ҚазАқпарат» агенттігіне берген сұхбатында.

Үш жасында өз атының не себепті Талғат қойылғанын білген ол ұшқыш болуды армандап, балалық шағынан авиацияға қызыққан. Адам баласы алғаш рет ғарышқа ұшқан 1961 жылдан бастап жеті қат көкке аңсары ауған. Мектепте оқыған жылдарында Талғат жеңіл атлетика, жүзу, футбол, бокс сияқты спорт түрлерімен айналысқан, бірақ ерекше ден қойғаны спорттық гимнастика болыпты. Алматыдағы Орталық балалар-жасөспірімдер спорт мектебінде жаттығып, 10-сыныпта КСРО спорт шеберлігіне кандидат бағдарламасы бойынша өнер көрсетеді. Сонымен қатар Алматыдағы жас техниктер стансасында әуе модельдерін құрастырып, авиациялық модельдеу бойынша спорттың бірінші разрядын алады.

Оқушы Талғат Алматы қаласындағы №58 орта мектепті үздік бітірген соң 1968 жылы Рига азаматтық авиация инженерлері институтына түсіп, оны 1977 жылы «радиоэлектрондық жабдықтар» мамандығы бойынша аяқтайды. Одан соң Боралдай азаматтық авиация отрядында радио жабдықтар инженері болып жұмыс істейді, Алматыдағы «ДОСААФ» әуе клубында әуе спортымен айналысады. 1978 жылы ол алғашқы жеке әуе рейсін орындайды. 1982 жылы қазақ жастары арасынан тұңғыш болып, КСРО-ның жоғары пилотаждан спорт шебері атанады, ал 1983-1984 жылдары командалық есепте КСРО чемпионы болады. 1989 жылы Мәскеу маңындағы Авиация ұшқыш-сынақшылар орталығын, 1993 жылы сол кездегі Ақтөбедегі жоғары ұшқыштар училищесін, қазіргі Талғат Бигелдинов атындағы Әуе қорғанысы күштері әскери институтында білім алады. Қазақ азаматтық авиация басқармасында нұсқаушы, аға нұсқаушы болып еңбек еткен.

Ғарышкер болуға шындап бел шешкен орда бұзар жастағы Талғат Амангелдіұлы 1986 жылы қазақстандық ғарышкерді ұшыру бағдарламасы аясында медициналық комиссиядан өте бастайды, бірақ ол жоба жалғасын таппайды. Сол жылы 30-оқу-жаттығу авиациялық отрядын аяқтап, азаматтық авиация ұшқышы куәлігін алады. 1987 жылдан Ан-2 ұшағының екінші ұшқышы, ал 1989 жылдан командирі болып қызмет ете береді. Сол аралықта қайтадан медициналық тексеруден өтіп, арнайы дайындыққа рұқсат алады. 1990 жылдың мамырында ғарышкерлер құрамына ұсынылады. Сол жылдың қазанында Ғарышкерлерді даярлау орталығына жіберіліп, жалпы ғарыштық дайындыққа кіріскен. 1991 жылы наурызда «Ғарышкер-сынақшы» кандидаты лауазымына бекітіледі.

1991 жылы «Қазақ бағдарламасы» аясында ғарышқа ұшу үшін дайындалады, бірақ қаржы үнемдеу мақсатында ұшу тоқтатылып, экипаж таратылады. Қыркүйекте жалпы дайындықты аяқтап, оған «Ғарышкер-сынақшы» біліктілігі беріледі. Сол жылғы 1 қыркүйекте ғарыштық комиссия шешімімен ол ғарышкер-сынаушы қызметіне тағайындалады. 1991-1993 жылдары «Мир» орбиталық кешені бағдарламасы бойынша ғарышкерлер тобында дайындықтан өтеді. 1994 жылғы ақпан-маусым айларында «Мир» орбиталық кешенінің 16-экспедициясы бағдарламасы бойынша негізгі экипаждың бортинженері ретінде, сондай-ақ Қазақстанның «Полёт» бағдарламасы бойынша ұшуға дайындалады.

Талғат Мұсабаев жалпы үш рет ғарыш сапарын жасап, екі рет «Мир» орбиталық стансасында және бір рет Халықаралық ғарыш стансасында (ХФС) болған. Оның бірінші ұшуы 1994 жылғы 1 шілдене 4 қарашаға дейін созылады. Онда «Союз ТМ-19» кемесінің және «Мир» орбиталық кешенінің бортинженері ретінде ЭО-16 бағдарламасы бойынша алғашқы ғарышқа сапарын жасаған. Ұшу барысында екі рет ашық ғарышқа шықты. Ұшу ұзақтығы 125 тәулік 22 сағат 53 минут 36 секунд болды.

Талғат Мұсабаев өзінің алғашқы ашық ғарышқа шығуы туралы естелуінде: «Мен ғарыштан Жердің сұлулығына таңғалдым. Ол жанның арбаушы көгілдір жарығын шашып тұрды. Қорқыныш сезімге орбиталық стансаның люгін ашқан сәтте танданысқа ауысты: «О, менің Қазақстаным!» Таңғаларлығы, менің

**АТЫ ӘЛЕМГЕ ӘЙГІЛІ
КАЗАК ҒАРЫШКЕРІ,
КАЗАКСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ХАЛЫҚ ҚАНАРМАНЫ,
АВИАЦИЯ ГЕНЕРАЛ-
ЛЕЙТЕНАНТЫ ТАЛҒАТ
МҰСАБАЕВТЫҢ
ТУҒАНЫНА БИЫЛ –
75 ЖЫЛ. КАЗАҚТЫҢ
МАНДАЙЫНА БІТКЕН ЕЛ
ПЕРЗЕНТІ 1951 ЖЫЛЫ
7 ҚАНТАРДА ЖАМБЫЛ
АУДАНЫНЫҢ ҚАРҒАЛЫ
АУЫЛЫНДА ДҮНИЕГЕ
КЕЛГЕН. ТАЛҒАТ
БИГЕЛДИНОВТЕЙ
ҰШҚЫШ БОЛСЫН ДЕП
АТА-АНАСЫ ОНЫҢ
АТЫН ЫРЫМДАП
ТАЛҒАТ ҚОЙҒАН.**

алғашқы ашық ғарышқа шығуым дәл «Мир» стансасы туған жерімнің үстінен ұшып өткен сәтке тұспа-тұс келді. Әрине, ғарышта бүкіл Жер – туғаным. Бірақ таныс таулардың, көлдердің бейнесін және шексіз қазақ даласын көргенде, мен оның белгі екенін түсіндім. Бұл – қазақ жерінің ұлына берілген батасы еді. Ашық ғарышқа шыққан алғашқы қазаққа берілген бата еді», – деген.

Ал алғашқы ғарыш сапарынан оралған сәтін өзі былайша еске алып: «Біз Арқалықтан алыс емес жерге, қаладан солтүстік-шығысқа

«1985 жылдың күзінде «Лениншіл жас» газетінде Талғат Мұсабаев туралы мақала жарық көрді. Сол жерден оның КСРО-ның жоғары пилотаж бойынша екі дүркін чемпионы екенін және аты аңызға айналған екі мәрте Кеңес одағының Батыры, ұшқыш Талғат Жақыпбекұлы Бигелдиновтің құрметіне есімі қойылғанын білдім. Сол кезде мен Қазақстан ЛКЖО ОК-нің бірінші хатшысы болып жұмыс істейтінмін және қазақтан ғарышкер болуға лайықты үміткер табуды армандаушы едім. Бұл идеяны маған кездесулер кезінде ғарышкер достарым талай айтқан. Мақаланы оқып шыққан соң көмекшілеріме Мұсабаевты табуды тапсырдым. Көп ұзамай Талғат менің кабинетіме келді. Ол маған әскери тәртіппен тік тұрып: «Сіздің бұйрығыңыз бойынша келдім», – деді. Айтпақшы, Талғат генерал-лейтенант шеніндегі тәжірибелі ғарышкер болған шағында да маған деген осы құрметін сақтады. Сол кезде-ақ оның сұнғақ бойлы, жігерлі тұлғасын көріп, көз алдыма болашақта Отан үшін ерлік жасап, халқын данқа бөлейтін ғарышкер тұрғанына сенімді болдым», – дейді.

Серік Әбдірахмановтың айтуынша, Дінмұхамед Қонаев Талғат Мұсабаевтың кандидатурасын бірден қолдап,

КӨК ТҮДЫ ҒАРЫШҚА КӨТЕРГЕН

● Серік САТЫБАЛДИЕВ

қарай 77 шақырым қашықтықта қондық. Иллюминатордан алғаш көрген бейне – күзгі даламен келе жатқан Президент болды. Капсула жанында бізді күтіп тұрған Нұрсұлтан Әбішұлының көзіндегі ағалық жылуы менің өмірімдегі ең керемет сәттердің бірі ретінде есте қалыпты. Жерге қону қиындық туғызды, себебі жел қатты болатын. Жерге алғаш рет өте қатты соғылды, серпіліп барып, локпен тағы соғылды, серпілдік те, табанымен жерге дүңк етіп қондық. Рациямен бізге қауіпсіздік белдіктерін ағылуды тапсырды. Бірақ біз орындықтардан ешқайсымыз тұра алмадық. Гравитациядан әбден айығып қалыппыз. Бір тонна салмақты көтеру керек сияқты болды. Ентігіп, күшеніп, әйтеуір сыртқа өзіміз шықтық. Жерге қайтып оралғанға қуанып, оның үстіне Президенттің өзі жеке күтіп алғанын көріп, бақыттан басым айналып, аяққа тік тұрыппын. Барлықтарының көзі шарасынан шығып кете жаздады. Себебі олай жасауға болмайды. Әдетте, ғарышкерлер Жерге қонғанда, капсуладан оларды қолдарынан сүйретіп шығарады да, көтеріп алып кетеді. Мен болсам, аяққа тік тұрып, Президентке ұшырылым сәтті аяқталғаны туралы мемлекеттік тілде баяндап бердім. Ол мені жылы құшақтап, алғысын жеткізді. Эйфория деп осыны айт. Кейін барлық ұшырылым барысында мен өз аяғымна тұрып, өзім баратын болдым. Бұл менің принципім болды. Себебі Президент мені жеке өзі күтіп алатын, ал Президентті тек тік тұрып қарсы алу керек», – деген 2016 жылы ғарыш тақырыбында Астанада өткен халықаралық семинарда Талғат Мұсабаев.

Талғат Мұсабаев ғарышқа Қазақстан Туын алғаш рет алып шықты және орбитаға Құранды жеткізген жалғыз ғарышкер болды. Ол сонымен қатар әр сапарында Байқоңырдан бір ұс топырақ ала кететін еді.

Ғарышқа екінші сапарында Талғат Мұсабаев «Союз ТМ-27» кемесінің және «Мир» орбиталық кешенінің командирі қызметін атқарды. Ұшу 1998 жылғы 29 қаңтарда басталып, 25 тамызда аяқталады. Бұл сапар кезінде бортинженер Николай Бударин және ғарышкер-зерттеуші Юрий Батуринымен бірге «Бейбітшілік жалауы» халықаралық қоғамдық ғылыми-ағартушылық ғарыш жобасына қатысады. Сол сапарда бес рет ашық ғарышқа шыққан. Сол кезде, яғни 1998 жылғы 2 маусымда АҚШ-та «Спейс шаттл» бағдарламасы бойынша МТКК «Дискавери» кемесінің ғарыш сапары да басталады. Ол Флорида штатындағы Кеннеди ғарыш орталығынан ұшады. Бұл – «Мир-Шаттл» бағдарламасы бойынша «Мир» орбиталық кешеніне жасалған соңғы сапар еді. 1998 жылғы 12 маусымда STS-91 экипажының астронавтары мен «Мир-ЭО-25» ғарышкерлері «Мир» стансасының орталық модулінде кездесіп,

соңғы «Мир» миссиясы кезінде естелік суретке түседі. Қос экипаж Жерден әкелінген «Бейбітшілік жалауларымен» алмасады.

Бұл сапар оның ғарышқа ең ұзақ ұшуы болған. Сонда ол Ресей мен АҚШ арасындағы ынтымақтастық туралы келісім бойынша халықаралық экипаж командирі болып тағайындалады. Бұл жөнінде бір сұхбатында былай деген: «Бұл шынымен де ғарыштық одиссея болды. Біз «Мир» орбиталық кешенінде 25-негізгі экспедиция бағдарламасы, «НАСА-7» бағдарламасы және француздық «Пегаас» бағдарламасы бойынша жұмыс істедік. Ғарыштағы 208 тәулік ішінде бірнеше ресейлік және америкалық кемелі қабылдадық. Біз Ресей, АҚШ, Германия, Франция, Жапонияның елеулі ғылыми бағдарламаларын орындадық. Қазақстандық ғылыми тәжірибелер бағдарламасын толықтай жүзеге асырдық. Мен командир ретінде ондағы барлық адам үшін жауапты болдым. Осы экспедиция барысында бортинженер Николай Бударинмен бірге ұзақтығы 30 сағат 08 минут болатын ашық ғарышқа бес рет шықтық. Ол Гиннес рекордтар кітабына енгізілді», – деген Талғат Мұсабаев одан әрі: «Бұл сапар мен үшін көптеген жарқын сәттермен есімде қалды. Астананың таныстырылымына қатыстым. Бұл сәт әлі көз алдыма. Жер бейнесі көрінді: Астана, стадион мінбесі, айнала толы халық. Кадрада Нұрсұлтан Назарбаевтың қатты толқып тұрғандығы сезілді. Ол әрине түсінікті жағдай, мемлекеттің жаңа астанасының тұсаукесері. Өзімді бақытты жандардың бірін деп санаймын. Әлемде ғарышқа жүріп, өз мемлекетінің астанасының тұсаукесеріне, жердегі өз халқының мерекесіне қатысқан ғарышкер болмаған. Бірқатар елдің ғылым бағдарламаларын орындай отырып, ғарышқа жұмыс істеу, сонымен бірге маңызды саяси миссияны орындау жағынан менің жолым болды. Қалай толқығанымды өзім де байқамадым, кейін естідім, көзімнен жас шыққаны көрініп тұрыпты. Өздеріңіз түсінесіздер ғой, мұндай сенімді арқалау оңай емес. Біз Николай Бударин екеуміз Президентті, барлық қазақстандықтарды құттықтадық. Ғарыштан астананы қалай көріп тұрғанымызды, оның келешекте дамуы туралы өз ойымызды айттық. Бұл тілегіміз қабыл болды. Жерге қонуымыз да ойдағыдай сәтті өтті», – деп сөзін түйіндеді.

Құрамында Мұсабаев, Бударин, Батуриин болған экипаж жерге 1998 жылы 25 тамызда оралды. Ғарыш стансасындағы экипаж бен Елорда арасындағы телекөпірде Талғат Мұсабаев пен Нұрлан Өнербаев Абайдың «Көзімнің қарасы» әнін шырқағаны естілді. Талғат Мұсабаев кейінгі сұхбатында бұл телесеансты тіпті америкалықтардың да көріп, тамсанғанын айтқан.

Талғат Мұсабаевтың үшінші ғарыш сапары қысқа болып, шамамен 8 күнге созылады. Ол 2001 жылғы 28 сәуірде басталып, 6 мамырда аяқталды. Бұл жолы ол «Союз ТМ-32» кемесінің командирі болған. Сол сапарда Талғат Мұсабаев және оның экипажы ғарыш туризмінің дәуірін ашты. Экипаж құрамында алғашқы ғарыш турісі – америкалық миллионер Деннис Тито болған.

Талғат Мұсабаев – ғарыш әлемінде жалпы құмырының 1 жылға жуық уақытын, яғни 342 күнін өткізген тұңғыш қазақ. Алғашқы сапарында 126 күн, екіншісінде 208 күн болған. Гиннесстің үздік табыстар кітабына бір айдың ішінде 5 рет, барлығы 30 сағат 8 минут ашық ғарышқа шыққаны рекорд ретінде айықталып жазылған. Талғат Мұсабаев ғарышқа алғаш самғаған кезде Қазақстан азаматы болғанымен, Ресей Федерациясының әскери қызметкері болып есептелген. Мұндай шешімді екі елдің сол кездегі Президенттері қабылдаған екен. Алайда ол 1998 жылы ғарышқа Ресей азаматы ретінде ұшуға мәжбүр болады. Өйткені Талғат Мұсабаев бұл жолғы сапарында экипаж командирі болуға міндетті еді. Себебі Ресейдегі «Ғарыш туралы» Заңға сәйкес экипаж командирі Ресей азаматы ғана бола алады делінген. Сөйтіп оның алдында таңдау тұрады. Баспасөзге берген сұхбатында ол Қазақстан азаматтығын Ресей азаматтығымен алмастырудың қиын болғанын айтқан.

Бұл туралы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Қазақстан жолы» кітабында: «Ол ғарыштағы жұмысын жалғастыру үшін Ресей азаматы болуға тура келді. 1994 жылы Т.Мұсабаев бортинженер ретінде ғарышқа жарты-жылдық зерттеу жұмысын жасап қайтқаннан кейін, ол ресейлік ғарышкер Юрий Маленченкомен бірге Ресей және Қазақстанның ең жоғарғы марапатымен марапатталды. Екінші рет ғарышқа самғар алдында менімен ақылдасты. Ол экипаж командирі болуды қалады. Бірақ бұл үшін ол РФ «Ғарыш туралы» Заңына орай Ресей азаматтығын қабылдауы тиіс еді. Оның алғашқы ұшуы кезінде жасаған ғылыми эксперименттерін жалғастыру қажет болды. Аргументтер аз еместігін. Алайда Талғатты азаматтығын ауыстырудың этикалық сәттері қинады. Мен оның сол күдіктерін жоюға тырыстым. «Сен қазақсың және қазақ болып қала бересің. Ал Қазақстанның ғарыштық бағдарламасын жүзеге асыру үшін бұл шартқа да мойынсұнуға тура келеді», – делінген.

Талғат Мұсабаев ғарышқа жол тартқан соңғы екі сапарында да Ресей азаматы ретінде және Ресей ғарышкерлерінің құрамында ұшты. Ол Қазақстан азаматының кейінгі жылдары қайта алған. Талғат Мұсабаев қазақтың 2-нші, ал әлемнің 309-ыншы ғарышкері.

Танымал саясаткер, мемлекет қайраткері Серік Әбдірахмановтың жазбасында оның тағы бір қыры ашыла түседі.

Мәскеудегі Ғарышкерлерді даярлау орталығына хат жолдапты. Орталықты жауабы жедел әрі оң болса да, Талғат Мұсабаевты бірден бекітпепті. Қолдан кедергілер жасалып, кезінде ол сынаған шенділер оның жолына тосқауыл болуға да тырысқан. Жалпы, Мұсабаевтың тік мінезді адам болғаны белгілі. Сонымен қатар ол өз ұлтын шексіз сүйетін халқының адал перзенті еді. Бұл турасында Талғат өмірден озғанда спорт журналистикасының ардагері, жазушы, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Несіп Жүнісбайұлы егіле былайша толғанған еді: «Ол елін, ұлтын құлай сүйетін. Космос кеңістігінде болғандағы әңгімесін айта отырып, былай деген: «Біз жер шарын шамамен 1 сағат 30 минутта бір айналып шығамыз. Сонда деймін, Еуропаның кейбір елін 1-2 минутта өте шықсақ, Қазақстанның үстімен 7 минутта таяу ұшамыз». Осы сөздердің өзінде таяу жерге деген қаншалықты махаббат, қаншалықты мақтанып жатыр?!

Талғат мейірімді еді. «Менің бұл жетістіктерімді әкем көре алмай кетті» деп жылап алатын. «Талғатжан, күйзелме, сенің ерліктерің еңке космос арқылы жетеді!» – деп жұбататынын. Достыққа адал еді.

...Ұлы қазақ дүниеден өтті! Кеңес одағының да, Қазақстанның да ең жоғары атақтарын алғанымен, Талғат өз ерлік, еңбектеріне лайық ел бағасын алған жоқ! Оның космостағы бір ғана күні бүкіл халық болып тік тұрып, қол соғуға лайық еді. Ал, оның ашық космостағы бір ғана секунды тұтас ұлттың атын космос кеңістігіне алтын әріптермен жазған еді».

Талғат Мұсабаев ғарышкерлік мансабын аяқтаған соң Қазақстанның авиация және ғарыш саласында жоғары лауазымдарда қызмет етті. Ұлттық ғарыш агенттігінің төрағасы ретінде «Қазғарыштың» дамуына, жастарды оқыту мен жаңа технологияларды енгізуге зор үлес қосты. Ғарыш саласында ғылыми еңбектер жазған техника ғылымдарының докторы ретінде жоғары оқу орындарында дәріс берді. Үш мәрте ғарышты бағындырған, ашық космосқа шығып, айтулы ерлігімен еліміздің атын әлемге танытқан батыр тұлға отандық аэроғарыш саласын дамытуға бар күш-жігерін жұмсап, еселі еңбек етті. Сенат депутаты және қоғам қайраткері ретінде де көптеген игі іске бастамашы болды. Кәсіби біліктілігімен, айналасына сыйлы азаматтық қалпымен халықтың құрметіне бөленген Талғат Амангелдіұлының ерлігі мен еңбегі ұрпаққа үлгі. Өткен жылы тамыз айында өмірден өткен ғарышкердің артында отбасы қалды. Өмірлік жары Виктория Лацис – тіс дәрігері, ұлы Данияр – әскери маман, ал қызы Камилә – психолог. Соңында ұрпағы, халқы барда батырдың есімі мәңгі асқақтай берері сөзсіз.

ДАҒДЫ ҚҰРАЛЫ

«Балалар үшін тайм-менеджментті меңгеру әлі ерте» дерсіз. Дегенмен, уақытты жоспарлауды кез келген жаста үйренуге болады. Бастысы, балалардың күн тәртібін түзгенде ескерілетін жайттардың барын ұмытпасаныз болғаны. Ендеше, тақырыпты кеңінен қозғап көрейік.

Тайм-менеджмент деген не? Ағылшын тілінен тікелей аударсақ, тайм-менеджмент «уақытты басқару» дегенді білдіреді, яғни уақытты тиімді пайдалану үшін алдын ала жоспарлау. Күн тәртібі жүйелі жоспарланса, аз уақыт ішінде көп нәрсеге үлгеріп, жұмыстың өнімділігін арттыруға, кішкентай қадамдармен алдыңызға қойған үлкен мақсаттарға жетуге, бар шаруаңыз реттеліп, жұмыс жүйелі болғанда уайымды, миға түсетін салмақты азайтуға, қажетсіз әрекеттерден арылып, орнына жаңа дүниені үйренуге, күнделікті жүктеме мен бос уақыт тепе-теңдігін сақтауға мүмкіндік береді. Ал бұл мүмкіндік ересектің ғана емес, баланың міндеттері мен қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуіне түрткі болып, өзіне сенімін арттырады.

Уақытты жоспарлай білген бала кез келген істі орындауға қанша уақыт жұмсайтынын, қай істің маңызды, қайсысын кейінге қалдыруға болатынын бағамдай алады. Сол арқылы мектебіне де, үйірімесіне

де үлгеріп, ойын ойнап, демалуға, үй тірлігіне көмектесуге де уақыт табады. Тәуліктің әр минутын өз ыңғайына икемдеп алғандықтан бар шаруасын кезегімен орындап, әр нәрсені уайымдамай, көңілі тыныш болады.

Тайм-менеджмент негізін ерте жастан меңгеру баланың болашақта кез келген істі еш қиындықсыз алып кетуіне мүмкіндік береді. Өйткені өмірге деген саналы көзқарас, жүйе мен тәртіп қалыптасады.

Тайм-менеджмент – қатып қалған қатаң қағида немесе баланың уақытын толығымен бақылауда ұстау, шеңберге қамап қою емес, оның жасы, мүмкіндіктері мен мінез-құлқын ескере отырып, қадам-қадаммен дағды қалыптастыру құралы.

Алайда тайм-менеджмент дұрыс қолданылмаса, оның кері әсері де болады. Күн тәртібі шамадан тыс қатаң, минутына дейін есептелген жағдайда бала өзін үнемі бақылауда жүргендей сезінеді. Салдарынан ішкі қысым, қорқыныш пен мазасыздық артуы мүмкін. Кейбір балаларда «кателесуге болмайды» деген үрей қалыптасып, перфекционизмге бой алдырса, енді бірі қарсылық көрсетіп, қыныр мінез танытуы да мүмкін. Сонымен қатар жас ерекшелігі ескерілмей құрылған тайм-менеджмент баланы тез шаршатуы мүмкін. Әсіресе, демалыс пен еркін ойын уақыты жеткіліксіз болса, балада эмоционалды күйзеліс, ынтаның төмендеуі байқалады. Бұл оқу үлгеріміне де, мінез-құлқына да кері әсер етеді. Сондықтан уақытты жоспарлауды жүйелі құру маңызды.

УАҚЫТТЫ ҚАЛАЙ ЖОСПАРЛАЙМЫЗ?

Қандай да бір дағдыны қалыптастыру үшін уақыт пен тәртіп керек. Сондықтан ә дегеннен балаға тайм-менеджментті меңгертеміз деу – бекершілік. Уақытты тиімді пайдалануды үйрену – баланың жас ерекшелігіне сай, жүйелі түрде қалыптасатын өмірлік дағды.

Ең алдымен, бала «уақыт» ұғымын сезіне де, түсіне де білуі керек. Кішкентай балалар үшін «уақыт» абстрактілі түсінік болғандықтан, оны күнделікті әрекеттер арқылы нақтылап көрсету маңызды. Мысалы, «таңғы ас – балабақша – ойын – демалыс – ұйқы» секілді қайталанатын тәртіп кішкентай баланың санасында уақыттың реттілігін қалыптастырады. Күн тәртібі неғұрлым тұрақты болса, бала соғұрлым өзін қауіпсіз сезінеді. Өйткені «жаңа не болды, алда не болады?» дегенді бала білетіндіктен оған іштей дайын тұрады.

Ұл-кызыңыз сізге қарап өседі. Оларға үлгі-өнеге де – өзіңіз. Демек, уақытты жоспарлауды үйрету отбасынан басталады. Егер үлкендер асығыстыққа салынып, жоспарсыз әрекет етсе, балаға тәртіп пен жоспарлау туралы айтудың пайдасы бар ма? Сондықтан ата-ана алдымен өз күн тәртібін реттеп, баламен бірге қарапайым жоспар құруда еткенді айналырғаны жөн.

Жоспар құрарда баланың жасы ескеріледі. Бастауыш сынып жасындағы балаларға ұзақ мерзімді жоспар емес, қысқа әрі нақты міндеттер тиімді. Мысалы, «20 минут сабақ оқып, 10 минут демалу» секілді уақыт аралықтарын белгілеу баланы шаршатпай, жауапкершілікке үйретеді. Уақыт өте келе бала өз іс-әрекетін өзгертпей бастайды.

Тайм-менеджментке баланың қызығушылығын арттыру үшін өзіңіздің уақытты жоспарлау үлгіңізді мысал етіп көрсетіңіз. Аткарылған шаруалар мен кезек күткен істерді қандай реттілікпен жүйеленгеніңізді, оның қандай артықшылығы барын айтыңыз. Аткарар шаруа қордаланып қалмауы үшін оның маңыздысы мен шұғыл орындауды қажет ететіні қайсысы, жеңіл мен жылдам жасай салатыны қайсысы екенін бөлікке бөліп қарастыру тәсілін түсіндіріңіз. Бұл жерде сізге Эйзенхауэр матрицасы көмекке келеді. Эйзенхауэр матрицасы – тек ересектерге емес, балаларға да пайдалы әдіс. Оны ерте жастан меңгеру баланың жауапкершілігін, тәртібін және өз уақытын бағалай білу қабілетін қалыптастырады. Оны жас өрен апталық жоспар жасаудан бастағаны жөн. Аптаның қай күні қосымша сабағы, ал қай күні қандай үйірмеге баратынын жазып қойсын.

Есте сақтау бір бөлек, күн тәртібін жазуға машықтану бір бөлек. Жоспарды есте сақтап жүру миды шаршатып, ойды бөледі. Ал «Жазылмаған мақсат – жай ғана ниет» демекші, қағазға түскен жоспарыңыз өлшенеді, мерзімі анықталады және орындалуы бақыланады. Жазу арқылы адам неге қанша уақыт кеткенін көреді, қай жерде уақыт жоғалтып жүргенін аңғарады, не нәрсеге үлгеріп, қайсысына көп күш керектігін сараптап отырып, күн тәртібін ыңғайына қарай түзетеді. Жазылған жоспарды талдау арқылы бала жіберген қателіктерінен сабақ алады.

Қағазға түскен жоспар адамның алдында орындалмаған міндет ретінде тұрады. «Жазып қойдым» дегеннің өз істі соңына дейін жеткізуге ішкі түрткі болады. Балалар үшін бұл – тәртіп пен өзін-өзі бақылаудың алғашқы қадамы.

Жасалған жұмыстың жанына «атқарылды» деп белгі қою қанағат сезімін тудырып, жасөспірімді алға қарай ынталандырады. Баланың бойында «мен үлгеріп жатырмын, қолымнан келеді» деген сенім қалыптастырады. Әрине, бұл жерде баланың күн тәртібін түзгенде артық жүктемеден аулақ болуды тағы ескеру қажет. Бәрін және бірден баланың алдына жая салу мәселені шешпейді. Аз-аздан, қадам-қадаммен жүйелі жоспар құрып, тәртіп пен тұрақтылықты қалыптастыру маңызды. Бұл әдіс бала психологиясына да салмақ салмай, оң әсер етеді.

БАЛА ПСИХОЛОГИЯСЫНА ӘСЕРІ ҚАНДАЙ?

Тайм-менеджменттің бала психикасына, көңіл-күйіне қалай әсер ететінін психолог маманнан сұрап білдік. «Уақытты жоспарлау мен күн тәртібі бала психологиясына екіжақты әсер етеді. Тайм-менеджмент жүйелі әрі жасөспірімнің жас ерекшелігіне сай құрылған жағдайда, ол баланың қауіпсіздік сезімін, жауапкершілігін және өзіне деген сенімін арттырады», – деген ҚР Президенті жанындағы әйелдер істері және отбасылық-демографиялық саясат жөніндегі ұлттық комиссияның қолдауымен ашылған «One Stop service – Бір қадам» орталығының практик-психологі Жеңісгүл Хабаева тайм-менеджменттің бала психологиясына кері тұсына да тоқталып өтті.

«Күн тәртібі тығыз, шамадан тыс қатаң немесе жүйесіз болса, ол баланың психосоциалды күйіне кері ықпал етеді. Жалпы бала қателесуден қорқады. Оң-солын енді танып, жас шыбықтай тербеліп өсіп келе жатқан бала психологиясы күн тәртібін дұрыс қабылдай алмаса, ол күйзеліске түседі. Жоспарланған қандай да бір істі уақытылы үлгеріп жасамағаны үшін өзін кінәлі сезінеді. Күн тәртібін темірдей қатаң қағида деп қабылдаса, бала өз ойын білдіре алмай, жасық болып өседі. Тек уақытқа үлгеруім керек деген жанталасқа түседі. Тайм-менеджмент – баланы «қатал тәртіпке салу» құралы емес, оның ішкі әлемін реттеп, өзін сенімді әрі қауіпсіз сезінуіне көмектесетін тәрбие тетігі. Дұрыс қолданылған уақыт жоспарлау бала психологиясының саулығына қызмет етеді, ал шамадан тыс қысым керісінше нәтиже беруі мүмкін. Сондықтан ата-ана баланың күн тәртібін түзгенде ең бастысы – тәртіп пен еркіндіктің арасындағы алтын теңгерімді таба білуі», – дейді Жеңісгүл Жапарханқызы.

«Бес балам бар. Біреуі бақшаға барады, үшеуі мектепте оқиды, біреуі бір жаста. Түстен кейін оқитын ортаншы ұлым мен қызым аптасына екі күн домбыра үйірмесіне, домбырадан шығып, тенниске барады. Үлкен ұлым аптасына үш күн күреске қатысады. Әр күнім осы балаларды бақшасына, мектебі мен үйірмелеріне тасумен өтеді. Одан бөлек, үйдің тірлігі, қорада азын-аулақ мал бар. Олардың жем-суы да уақытылы берілуі керек. Сондықтан біздің үйімізде күн тәртібі қатаң сақталады. Балалар кім нешеде, қайда бару керектігін біледі. Уақытын жоспарлауды ерте жастан үйренген. Белгілі күн тәртібімен жүру көпбалалы отбасы үшін өте ыңғайлы», – дейді Есік қаласының тұрғыны, бес баланың анасы Айнур Сансызбаева.

«Уақытты жоспарлауды үйренген, отбасында «күн тәртібі» деген түсінік бар оқушылар бірден байқалып тұрады. Ондай балалар әр ісіне тиянақты, ұқыпты болады. Үй тапсырмасын да тыңғылықты орындап келеді. Демек, бұған арнайы уақыт бөлінген және ол уақытын дұрыс пайдаланған деген сөз. Осы тұрғыдан алғанда тайм-менеджменттің тиімділігі зор», – дейді Еңбекшіқазақ ауданы Райымбек батыр атындағы орта мектептің бастауыш сынып мұғалімі Зигагүл Қосымбаева.

Қорытындылай айтсақ, тайм-менеджмент – баланың болашақтағы дербестігі мен табысының негізі, өмірін, ойын, ішкі әлемін реттеу құралы. Тайм-менеджментті үйреткенде асығыстық, қаталдық емес, сабыр, үлгі және жүйелі жоспар қажет. Уақытты бағалай білген бала ертен өз өмірін де саналы түрде құра алады.

● ЖАҢА НЫСАН

Қос қуаныш

Жамбыл ауданының Сұраншы батыр және Жайсаң ауылдарында екі бірдей жаңа денсаулық сақтау нысаны пайдалануға берілді. Жаңажылдық мерекеге орай шағын ауыл тұрғындарының қуанышы еселеніп, қос елдімекенде мерекелік көңіл-күй салтанат құрды.

● Серік САТЫБАЛДИЕВ

Нысанның ашылуына облыс әкімінің бірінші орынбасары Қанат Есболатов, Жамбыл ауданының әкімі Нұрлан Ертас қатысып, тұрғындарды шалғай ауылдағы айтулы оқиғаман құттықтады. Сұраншы батыр ауылындағы фельдшерлік-акушерлік қосын (ФАП) тұрғындарды сапалы әрі қолжетімді медициналық қызметпен қамтамасыз ету мақсатында «Ауылдық денсаулық сақтауды жаңғырту» ұлттық жобасы аясында салынғанын айтты. ФАП жобасының құны – 288 миллион 284 мың теңге. Құрылыс жұмысы республикалық бюджет есебінен жүзеге асырылып, оны «Техноснаб 2002» ЖШС сапалы орындап шыққан. Аудан әкімі биыл шалғай ауылдарда осындай 16 медициналық нысанның құрылысы жүргізіліп, шетінен пайдалануға беріліп жатқанын айтты. Бұл – ауыл тұрғындары үшін үлкен қуаныш әрі маңызды әлеуметтік жетістік екенін атап өтті.

Салтанатты сәтте құрылысты жүргізген мердігер ұйым «Техноснаб 2002» жауапкершілігі шектеулі серіктестігінің өкілі Бақыт Сәкенқызы медициналық қосын фельдшері Раушан Біткенбаеваға нысанның нышан кілтін тапсырды. Ауыл ақсақалы Ерболат ата көпшілікке ақ батасын беріп, әжелер шашу шашты. Лента кию рәсімін жасаған құрметті қонақтар ғимарат ішін аралап көрді. Талап ауылдық округінің орталығы – Сұраншы батыр ауылында 1820 адам тұрады. Жаңа фельдшерлік-акушерлік қосында күніне 15 адамға дейін қабылдауға мүмкіндік бар.

Аудан орталығынан шалғайдағы Жайсаң ауылының тұрғындары да дәл осындай қуанышқа кенелді. Сол күні онда дәрігерлік амбулатория есігін айқара ашты. Мұндағы салтанатты рәсімге де облыс әкімінің бірінші орынбасары Қанат Есболатов пен аудан әкімі Нұрлан Ертас қатысып, тұрғындар қуанышымен ортақтасты.

Бүгінде ауылдағы халық саны 2267 адамды құрайды. Бұған дейін медициналық қызмет ескі мектеп ғимаратында көрсетіліп келген болатын. Енді дәрігер мен фельдшер жаңа нысанда күніне 25 адамға дейін қабылдай алады. Ақсегенді ауылдық округіне қарасты Жайсаң елдімекенінің тұрғындары енді емшара қабылдау үшін 50 шақырымдай Ұзынағашқа сабылмайтын болды. Қажет жағдайда өз ауылдарынан ашылған су жаңа емдеу орнында ем қабылдайды. Мемлекет ауыл халқына осындай жағдай жасағанына тұрғындар ризашылығын білдіріп, ауыл ақсақалы бата берді. Ақ жаулықты әжелер шашу шашып, жиналғандар мекеме ішін аралап көрді. Мұндағы жаңа нысан да заманауи медициналық құрал-жабдықтармен, инженерлік желілермен толық қамтамасыз етілген. Медицина қызметкерлеріне жұмыс істеуге өте ыңғайлы. Дәрігерлік амбулатория жобасының жалпы құны – 293 миллион 636 мың теңге.

Мемлекет басшысы денсаулық сақтау саласын дамыту – елдің әлеуметтік тұрақтылығы мен халықтың өмір сапасын арттырудың басты кепілі екенін атап өткен болатын. Әсіресе ауыл тұрғындары үшін сапалы әрі қолжетімді медициналық көмекті қамтамасыз ету – мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі. Жамбыл ауданында құрылысы аяқталып, пайдалануға беруге дайындалып жатқан осындай әлі бірнеше нысан бар. Бұл – мемлекет тарапынан ауыл халқының денсаулығын жақсартуға бағытталған нақты қамқорлықтың жарқын көрінісі.

Қос ауылдағы қуанышқа сондай-ақ облыстық, аудандық мәслихат депутаттары, ардагерлер ұйымының мүшелері, басқа да лауазым иелері қатысты.

Жамбыл ауданы

02.02.2026 ж. бастап 10 күн жұмыс ішінде БЭП ndbecology.gov.kz сайтында Алматы облысы Қонаев қаласынан солтүстік-батысқа қарай 8 км-де орналасқан «Алаш-Тау» Блок-Ю құрылыс тасы кен орнында жер қойнауын пайдалану салдарын жою жоспарына «Қоршаған ортаны қорғау» бөлімі бойынша қоғамдық талқылаулар арқылы қоғамдық тыңдаулар өткізіледі.

Белгіленген қызметтің бастамашысы: «Алаш-Тау» ЖШС, мекенжайы: Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Абай даңғылы, 164, 3 корпус, 34 пәтер. Тел: 87015454238, m.assainova@mail.ru. Экологиялық жобаны әзірлеуші: «Құрманғалиев Р.А.» ЖК, тел: 87012775623, rufat.taldyk@mail.ru.

Ұсыныстар мен ескертулер ndbecology.gov.kz сайтында қабылданады. «Алматы облысының табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы» ММ, 329267eco@mail.ru. Тел: 8(72772)23227, г.Қонаев қаласы, Жамбыл даңғылы, 13.

С 02.02.2026 г. в течении 10 рабочих дней на сайте БЭП ndbecology.gov.kz проводятся общественные слушания посредством публичных обсуждений по разделу «Охрана окружающей среды» к плану ликвидации последствий недропользования на месторождении строительного камня «Алаштау» Блок-Ю, расположенном в 8 км северо-западнее г.Қонаев Алматинской области.

Инициатор намечаемой деятельности: ТОО «Алаш-Тау», адрес: г.Алматы, Бостандыкский район, пр.Абая, 164, корпус 3, квартира 34. Тел: 87015454238, m.assainova@mail.ru. Разработчик экологического проекта: ИП «Курманғалиев Р.А.», тел: 87012775623, rufat.taldyk@mail.ru.

Предложения и замечания принимаются на сайте ndbecology.gov.kz ГУ «Управление природных ресурсов и регулирования природопользования Алматинской области», 329267eco@mail.ru. Тел: 8(72772)23227, г.Қонаев, проспект Жамбыла, 13.

16.02.2026 жылы, сағат 11:00-де Алматы облысы, Қонаев қаласы Жамбыл көшесі, 13 мекенжайында «Алматы облысы Қонаев қаласынан 8 км солтүстік-батысқа қарай орналасқан «Алаштау» Блок-Ю кен орнында құрылыс тасын өндіру жөніндегі тау-кен жоспары» жобасы бойынша қоғамдық тыңдаулар өткізіледі.

Зум видео-конференцияға қосылу сілтемесі: конференция идентификаторы: 785 9045 4675, қатынау коды: SE28C5.

Белгіленіп отырған қызметтің бастамашысы: «Алаш-Тау» ЖШС, мекенжайы: Алматы қаласы, Бостандық ауданы, Абай даңғылы, 164, 3 корпус, 34 пәтер. Тел: 87015454238, m.assainova@mail.ru. Жоба материалдарымен ndbecology.gov.kz сайтында танысуға болады. Экологиялық жобаны әзірлеуші: «Р.А.Құрманғалиев» ЖК, тел: 87012775623, rufat.taldyk@mail.ru.

Ұсыныстар мен ескертулер ndbecology.gov.kz сайтында қабылданады. «Алматы облысының табиғи ресурстар және табиғат пайдалануды реттеу басқармасы» ММ, 329267eco@mail.ru. Тел: 8(72772)23227, г.Қонаев қаласы, Жамбыл даңғылы, 13.

16.02.2026 г. в 11:00 часов, по адресу: Алматинская область, г. Қонаев, ул.Жамбыла, 13 будут проводиться общественные слушания по проекту «План горных работ по добыче строительного камня на месторождении «Алаштау» Блок-Ю, расположенном в 8 км северо-западнее г.Қонаев Алматинской области».

Ссылка на подключение Зум видео-конференцию: идентификатор конференции: 785 9045 4675, код доступа: SE28C5.

Инициатор намечаемой деятельности: ТОО «Алаш-Тау», адрес: г.Алматы, Бостандыкский район, пр.Абая, 164, корпус 3, кв. 34. Тел: 87015454238, m.assainova@mail.ru. Ознакомится с материалами проекта можно на сайте ndbecology.gov.kz.

Разработчик экологического проекта: ИП «Курманғалиев Р.А.», тел: 87012775623, rufat.taldyk@mail.ru.

Предложения и замечания принимаются на сайте ndbecology.gov.kz ГУ «Управление природных ресурсов и регулирования природопользования Алматинской области», 329267eco@mail.ru. Тел: 8(72772)23227, г.Қонаев, проспект Жамбыла, 13.

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТТИ ТИІМДІ МЕ?

Бүгінгі балаларға «Бәріне үлгеру керек» деген талап қойылған. Жылдан-жылға күрделеніп бара жатқан мектеп бағдарламасының жүктемесі өз алдына, баланы қосымша сабақтар мен үйірмелерден қалдырмауға тырысамыз. Бұдан бөлек, достарымен кездесуі, бір уақыт бала болып ойын ойнауы да ұмыт қалмауы қажет. Мұның барлығы баланың толыққанды өсіп-жетілуі үшін өте маңызды. Ендеше, баламызды ары-бері сүйреп, зорықтырып алмай, тепе-теңдікті ұстап, бәрінің өз орнымен болуын қадағалау керек-ақ. Осы орайда күн тәртібіне ден қойып, тайм-менеджментке мойын бұрудың маңызы артатын секілді.

● ҒЫЛЫМНЫҢ ҚИЯ ЖОЛЫНДА

ЭЛЕМ ЕЛДЕРІНЕ
ТАРАТУҒА ЛАЙЫҚ

Сағатбек Медеубекұлы қазақ ғылымында өзіндік орны бар ғалым ретінде танымал. Оның фольклористика, этнография, әдебиеттану, публицистика салаларында жүзеге асырып келе жатқан ғылыми ізденістерімен бірге ұлттық музыкамызды жинау, жариялау, зерттеу саласына сіңірген еңбектері де ерен.

Бұрын саяси-әлеуметтік себептермен ғылым назарынан сырт қалған, әсіресе шекаралық аймақтардағы елеусіз қалған рухани мұраларымызды ғылыми айналымға қосқанының нәтижесінде қазір «Жетісу күйшілік-домбырашылық дәстүрі» және «Жетісу әншілік-композиторлық мектептері» деген ұғым санамызға берік орнады. Республикамыздың барлық музыкалық білім беретін мектептерінде, колледждерінде, жоғары оқу орындарында бұрын оқу бағдарламаларына енген күйші-композиторлар Қожеке Назарұлы, Сыбанқұл Қалбасұлы, Мергенбай Ерденеұлы секілді дәулескер күйшілердің шығармалары, Шалтабай Алпарұлы, Қапез Байғабылұлы, Әбен Атамқұлұлы, Сәдікәжа Мошанұлы, Рыскелді Сауданұлы сияқты әнші-композиторлардың туындылары үйретіледі, оқытылады.

Ғалым Сағатбек Медеубекұлы музыкалық аспаптану бағытында да көптен бері үздіксіз ізденумен келеді. Әлемнің екінші ұстазы атанған, түркі жұртына түгел ортақ ғұлама ғалым Әбу-Насыр Әл-Фарабидің даңқын жаһанға жайған «Музыканың үлкен кітабы» деп аталатын ұлы еңбегінің музыкалық аспаптарға арналған

үлкен тарауын негізге ала отырып, ондағы аспаптардың қазақ музыкалық аспаптарымен байланысын зерттеуі – қазақ ғылымында болмаған тың жаңалық.

Бұрын ол «Домбыра» деген кітабында қазақтың музыкалық аспаптарын танудың жаңа жолын көрсеткен болатын. Осы бағытын кейін шебер О. Бейсенбекұлымен бірге жарыққа шығарған «Сазды аспаптар сыры» атты еңбегінде жалғастырған еді. Енді, міне, «Әл-Фараби және қазақтың музыкалық аспаптары» атты монографиясында ол музыкалық аспаптардың тарихи тамырын тануды одан сайын кемелдендіре, тереңдете түскен. Аспаптану ғылымының негізін қалаушы Әл-Фарабидің осы саладағы ерен еңбегін таныстырып қана қоймай, оның заманындағы және олардан кейінгі ғасырларда музыкалық аспаптардың сипатталуына шолу жасай келе, бүгінгі қазақ аспаптану ғылымының сабақтастығын барлайды. Содан кейін барып Әл-Фараби сөз қылған музыкалық аспаптарды қазақ музыкалық аспаптарымен салыстыра зерделейді де, ол аспаптардың әрқайсысының өзіне тән ерекшеліктерін айқындайды.

Ғылыми аппараты толық, түсінікті тілмен жазылған, мазмұны мен пішіні үйлескен бұл еңбекті түркі тілдерінде және ағылшын тілінде әлемдік кеңістікке таратуға болады деп білемін.

Ақтоты РАЙЫМҚҰЛОВА,
Халықаралық түркі мәдениеті мен мұрасы қорының президенті

Әл-Фараби ҚОСЫЛҒАН ҮЛЕС

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті жанындағы «Әл-Фараби» орталығында профессор, филология ғылымының докторы Жақыпбек Алтаевтың құрастыруымен «Фарабитану» деп аталатын 20 томдық жинақ жарық көргі. Сол көптомдықтың 15-томына халық мұрасын зерттеуші ғалым, журналист Сағатбек Медеубекұлының «Әл-Фараби және қазақтың музыкалық аспаптары» деген монографиясы енді. Осыған орай біз осы еңбек туралы музыка мамандарының пікірлерін ортаға салдық.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАЛҒАМЫН БИҚТЕТЕДІ

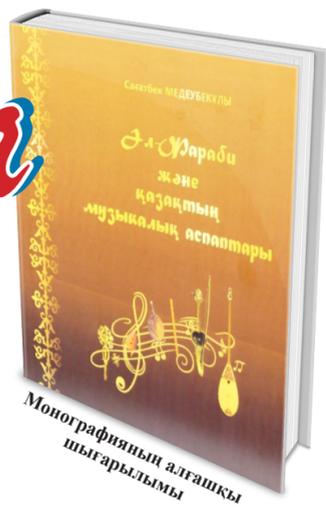
Ғалым Сағатбек Медеубекұлы – есімі елімізге танымал ғалымдардың бірі. Отандық музыкатану, этномузыкатану және аспаптану ғылымдарының дамуына өзіндік үлесін қосып, «Жетісу күйлері», «Жетісу әуендері», «Домбыра», «Сазды аспаптар сыры» сияқты еңбектерін жарыққа шығарған. «Әл-Фараби және қазақтың музыкалық аспаптары» атты монографиясы да біздің өнерімізге, мәдениетімізге өте қажет. Домбыра, кобыз, сыбызғы, сазсырнай және тағы басқа музыкалық аспаптарымызды тереңінен, жан-жақты тануда бұл монографияның орны ерекше. Аспаптардың шығу тарихы, аңыздары, түрлері, жасалу ерекшелігі, құрылысы жайында толық мағлұмат берілген. Музыкалық аспаптардың классификациясы да жасалған.

Бұл еңбектің тағы бір құндылығы – Әл-Фарабидің «Музыканың үлкен кітабындағы» музыкалық аспаптар туралы мағлұматтардың берілуі және олардың қазақтың музыкалық аспаптарымен салыстырылуы. Сондай-ақ монографияда ортағасырлық ғалымдардың музыка, музыкалық аспаптар жайында жазғандары да берілген.

Біздің мектептің оқу бағдарламаларындағы музыка тарихы, музыкалық аспаптар және аспаптық музыка секілді пәндер бойынша оқу құралы ретінде пайдалануға ұсынылған бұл кітап оқушылардың таным-түсінігін тереңдетуге, талғамын биіктетуге септігін тигізуде.

Әл-Фараби арқылы ұлттық музыкалық мұраларымызды тануға, музыкалық аспаптарымыз арқылы әлемнің екінші ұстазының еңбектерін тануға жол ашқан бұл монография келер ұрпаққа да пайдалы болары сөзсіз.

Бақтияр ӘБДРАШЕВ,
К.Байсейітова атындағы дарынды балаларға арналған республикалық мамандандырылған музыкалық орта мектеп-интернатының директоры

ШЕБЕРЛЕРГЕ БЕРЕРІ МОЛ

Біздің музыкалық аспап жасау өндірісінде басшылыққа алатынымыз – сапа және тиімділік. Бұл тұрғыда үнемі ізденбесен нарықтық бәсекеге қауқарлы болмайсың. Сондықтан да тәжірибемізді жетілдіріп отыру басты міндетімізге айналған. Осы міндетті жүзеге асыру барысында әлбетте біз ғылымға, білімге жүгінеміз. Бұл орайда көптен бері бізге көмекші оқу құралы болып келген еңбектің бірі Сағатбек Медеубекұлының «Домбыра» деген кітабы болатын. Одан кейін шебер О. Бейсенбекұлымен бірігіп шығарған «Сазды аспаптар сыры» деген еңбегі де көп қолғабыс тигізген.

Осыдан бір-екі жыл бұрын қолымызға тиген «Әл-Фараби және қазақтың музыкалық аспаптары» деген монографиясы біздің танымымызға серпін бергендей болды. Бұл еңбектен Әл-Фарабидің «Музыканың үлкен кітабымен» таныстық. Ондағы музыкалық аспаптардың ерекшелігі туралы білдік. Қазақ аспаптануының бұрынғысы мен бүгінгісін таныдық. Музыкалық аспаптар атауларының мағынасын, шығу тарихын оқыдық. Әр аспаптың өзге ұлттардағы нұсқаларын да білдік. Бізге ең пайдалы болғаны – монографияда әрбір аспаптың құрылысының, әр бөлшектің сызба үлгілерінің ұсынылуы. Тіпті, бұрынғылар сипаттап кеткен аспаптардың да сызба үлгілерінің қиялымызға түрткі болғаны анық. Мысалы, Маслов деген саяхатшының жазып кеткеніне қарап, автор сол аспаптың сызба үлгісін жасаған. Біз сол сызба бойынша тәжірибе жасап жатырмыз. Ал енді «адырна» деп атап кеткен аспаптың ортағасырлық нұсқасының «шаһруд» немесе «маазиф» деп аталғанын және оның сызбасының болғанын біз осы монографиядан білдік. Осы шаһруд аспабының құрылысы біздің адырна аспабын жетілдіруімізге септігін тигізгі сөзсіз.

Монографияның ғалымдарға, болашақ зерттеушілерге, музыкалық аспапты игерушілерге беретіні аз емес, аспап жасау шеберлеріне берері де қомақты.

Бақытжан ДІЛМАНОВ,
«Шертер» ЖШС директоры

● МЕРЕКЕ ШУАҒЫ

Бәйсерке аспанындағы АВИАШОУ

Іле ауданы Бәйсерке ауылында Жаңа жыл шарасы ерекше форматта ұйымдастырылды. Аяз ата мен Ақшақар тікұшақпен жерге түсіп, жұртшылықты таңғалдырды. Олар ауыл тұрғындарын Жылқы жылының басталуымен құттықтады. Аэродромға 5000-нан астам адам жиналды, авиашоуды тамашалады.

● Бағдат ШОЙБАС

Сахнада ертегі кейіпкерлері қонақтарға көтеріңкі көңіл-күй сыйласа, аспанда ұшқыштар өнер көрсетті. Сонымен қатар парашют спортының шеберлері де мерекеге ерекше сән қосты. Олар арнайы киімдермен аспанда думанды кештің ажарын аша түсті.

Шарада Қазақстан авиаспорт федерациясының вице-президенті Тимофей Меркулов сөз алып, жастарға парашют спортының ерекшелігін кеңінен атап өтті. «Парашютпен секіру – бұл тек спорт емес, өмірге деген ерекше көзқарас, адреналин мен еркіндік. Жастарды осы спорт түрін үйренуге және онымен айналысуға шақырамын», – деді ол. Облыстық туризм басқармасы бөлімінің басшысы Асқар Қасенов экотуризмнің аймақта қарқынды дамып келе жатқанын сөз етті. Оның айтуынша, авиация шоуы мен экошаралар балалар мен жасөспірімдердің қызығушылығын арттыруға зор мүмкіндік береді.

Ұйымдастырушылардың айтуынша, бұл шараға қызығушылық күннен-күнге артып келеді. Алдағы уақытта Наурыз мейрамында да аспанда осындай шоу өткізу жоспарланып отыр.

Іле ауданы

Газетіміздің келесі саны 10 қаңтар, сенбі күні шығады

АЛАТАУ арайы

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
Алматы облысының әкімдігі
Меншік иесі: «Өлке тынысы» ЖШС

Директор:
Кәдірбек ҚҰНЫПИЯҰЛЫ

Бас редактор:
Қуаныш ТҮНҒАТАР

Бас редактордың бірінші орынбасары:
Алма ЕСЕНБАЙ

Бас редактордың орынбасары:
Болат МӘЖИТ

Жауапты хатшы:
Шолпан НҰРЖАУОВА

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Жамбыл ауданы – Серік САТЫБАЛДИЕВ	8 701 254 97 55
Қарасай ауданы – Қуат ҚАЙРАНБАЕВ	8 701 347 60 32
Талғар ауданы – Құтмағамбет ҚОНЫСБАЙ	8 702 488 56 12
Еңбекшіқазақ ауданы – Құралай МҰРАТҚЫЗЫ	8 700 573 30 11
Іле ауданы, Алатау қаласы – Бағдат ШОЙБАС	8 705 261 50 98
Ұйғыр ауданы – Анар ДҮЙСЕНБАЙҚЫЗЫ	8 702 213 95 83
Райымбек ауданы – Жұмабек ТҮРДИЕВ	8 777 029 45 22
Кеген ауданы – Дәурен ӘБУТӘЛІПОВ	8 777 218 63 25

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
Жауһар АМАНГЕЛДИЕВА 8 708 210 95 71
alatau_jarnama@mail.ru 8 747 688 17 41

Газет облыстың бөлінуіне байланысты жаңадан тіркеліп, 2022 жылдың 3 қыркүйегінен Қонаев қаласынан шығады

Жарияланған мақала авторларының пікірлері редакция көзқарасын білдірмейді

«Алатау арайы» газетінде жарияланған материалдарды көшіріп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты керек

Газеттегі кейбір суреттер ғаламтardaғы ашық дереккөздерден алынады

Газет атпасына үш рет – сейсенбі, бейсенбі, сенбі күндері шығады

Суреттердің сапасы үшін редакция жауап береді.

Газет Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитетінде 2024 жылы 2 ақпанда қайта тіркеліп, № KZ22VPY00086933 куәлігі берілген.

Таралу аумағы: Қазақстан Республикасы

Газет Талдықорған қаласы, Қабанбай батыр көшесі, 32-үйде, «Алматы – Болашақ» АҚ филиалы «Офсет» баспаханасында басылады.
М. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

МЕКЕНЖАЙЫМЫЗ:
Қонаев қаласы, Достық көшесі, 1.
Тапсырыс – 3

«Өлке тынысы» ЖШС басылымдарының жалпы таралымы – 12 000, оның ішінде, «Алатау арайы» газетінің осы шығарылымының таралымы – 7 823. Индексі – 64792.

Кезекші редактор: Айжарық КӨПТІЛЕУОВ

Жарнама, хабарландырудың мазмұны мен мәтініне тапсырыс беруші жауапты.